

Avaluació de la qualitat docent i promoció del professorat universitari. De la Llei d'Ordenació de la Universitat Espanyola (1943) a la Llei de Reforma Universitària (1983)

Josep Carreras*

Introducció

En aquest article s'analitzen els procediments de selecció i promoció del professorat universitari a Espanya definits per les tres lleis que durant el règim franquista van regir la vida de la universitat: la Llei sobre ordenació de la universitat espanyola del 1943, la Llei sobre estructura de les facultats universitàries i el seu professorat del 1965 i la Llei general d'educació i finançament de la reforma educativa del 1970. Es descriuen, després, els intents fets durant la primera fase de la transició política pels successius governs de la Unió de Centre Democràtic (UCD) per promulgar una llei (Llei d'autonomia universitària) que adaptés les estructures i el funcionament de les universitats a la nova realitat sociopolítica del país, i s'analitza després la gestació i promulgació d'una nova llei universitària pel govern socialista: la Llei de reforma universitària del 1983. Finalment, per acabar s'analitza la consideració que durant aquest període de vida espanyola va merèixer la qualitat de l'activitat docent del professorat pel que fa a la seva promoció i selecció.

Llei sobre ordenació de la universitat espanyola (1943)

La Llei d'ordenació universitària del 1943,¹ publicada quan era ministre d'Educació Nacional Pedro Saínz Rodríguez i modificada per les lleis de 17 de juliol del 1948, 16 de juliol del 1949, 16 de desembre del 1954, 2/1963 del 2

(*) Josep Carreras i Barnés (Palamós, 1943), doctor en medicina i cirurgia, és catedràtic de Bioquímica i Biologia Molecular de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona. Treballa en el camp de l'enzimologia i la regulació metabòlica. Fou director del Departament de Ciències Fisiològiques I, degà de la Facultat de Medicina i president de la Divisió de Ciències de la Salut de l'esmentada universitat. Membre de l'Institut d'Estudis Catalans, presidí la Secció de Ciències Biològiques i fou vicepresident d'aquesta institució. Fou el primer president de l'Associació Catalana d'Educació Mèdica, vicepresident de la "Sociedad Española de Educación Médica" i primer coordinador del grup "Enseñanza de la Bioquímica" de la "Sociedad Española de Bioquímica y Biología Molecular". Ha rebut la Medalla Narcís Monturiol de la Generalitat de Catalunya (1991). A/e: jcarreras@ub.edu

(1) Llei de 29 de juliol de 1943 sobre ordenació de la universitat espanyola. Biblioteca Oficial Legislativa, v. 163. Madrid: Instituto Editorial Reus S.A., 1943.

de març i 157/1963 del 2 de desembre,² va determinar el règim del professorat universitari durant més de vint-i-cinc anys. D'acord amb aquesta llei (art. 56), hi havia quatre tipus de professors universitaris: catedràtics numeraris o extraordinaris de facultat, professors adjunts de facultat, ajudants de classes pràctiques, clíniques i laboratoris, i professors encarregats de càtedra o curs.

Els catedràtics rebien aquesta denominació perquè eren titulars d'una càtedra, una plaça de professor especialitzat en una assignatura. Els investia l'Estat amb la funció d'impartir la docència d'aquesta assignatura en una facultat i universitat determinades. Els catedràtics numeraris posseïen estatus de funcionaris públics integrats en un cos de l'Estat, i formaven un escalafó o llista nacional en el qual eren ordenats per antiguitat. Com tots els funcionaris, eren inamovibles i eren nomenats amb caràcter vitalici. Les facultats solien tenir només un catedràtic per cada assignatura; no obstant això, si el nombre d'estudiants o les necessitats de l'ensenyament l'aconsellaven, era possible establir una segona plaça de la mateixa assignatura. Cada catedràtic pertanyia a una facultat determinada i únicament estava autoritzat allí a impartir docència.³

L'ingrés en el cos de catedràtics numeraris de facultat es feia mitjançant oposició, que segons determinava la Llei, havia de comprendre exercicis orals i escrits, teòrics i pràctics; incloent-hi forçosament "alguns que servissin per a valorar les publicacions científiques, la labor docent anterior del candidat, el seu concepte i mètode de la disciplina, així com les seves condicions pedagògiques" (art. 58c). Per a aquest tipus d'oposicions es va seguir un reglament establert el 1931,⁴ modificat el 1957⁵ i el 1965.⁶ Segons aquest reglament, les oposicions constaven de cinc exercicis (art. 19–23). El primer exercici consistia a presentar i exposar la labor acadèmica i científica de l'opositor, després es discutia entre els opositors i els membres del tribunal (el debat entre els opositors era conegut com a *trinca*). El segon exercici consistia a exposar oralment l'estudi presentat per l'opositor sobre concepte, mètode, fonts i programa de la disciplina, i després també es debatia amb els altres candidats i els membres del tribunal. El tercer exercici consistia a explicar una lliçó triada per l'opositor entre les del seu programa, que havia fet lliurement. El quart exercici consistia a exposar una lliçó triada pel tribunal d'entre deu tretes a sort del

(2) Llei d'ordenació universitària. Text refós de la Llei de 29 de juliol de 1943, i modificacions introduïdes per les de 17 de juliol de 1948, 16 de juliol de 1949, 16 de desembre de 1954, 2/1963, de 2 de març i 157/1963, de 2 de desembre. *Cuadernos de Legislación*, v. 14, 21–64. Madrid: Ministeri d'Educació Nacional, 1965.

(3) SÁNCHEZ, L. *Políticas de reforma universitaria en España: 1983-1993*. Madrid: Instituto Juan March de Estudios e Investigación, 1996.

(4) Decret de 25 de juny de 1931 sobre el reglament per a oposicions a càtedres universitàries (*Gaceta*, 26.04.1931). Reproduït parcialment a *Cuadernos de Legislación*, v. 14, 162–165. Madrid: Ministeri d'Educació Nacional, 1965.

(5) Ordre de 30 de setembre de 1957 establint normes per a oposicions a càtedres d'universitat (BOE, 11.11.1957).

(6) Decret 98/1965, de 14 de gener, pel qual es fa una nova redacció dels articles 25 i 26 del Decret de 25 de juny de 1931, que va aprovar el reglament per a oposicions a càtedres universitàries (BOE, 1.2.1965).

programa de l'opositor, després de preparar-se-la durant un termini màxim de sis hores. El cinquè exercici era pràctic, de contingut variable segons les matèries i els tribunals; aquests el decidien lliurement en el moment de constituir-se com a tribunal. El cinquè exercici consistia en el desenvolupament per escrit d'un tema escollit per sorteig entre uns quants proposats pel tribunal al principi de l'oposició. A més, per prendre part en l'oposició, l'opositor havia de presentar un treball científic escrit expressament per aquesta ocasió (art. 58). Per poder oposar era necessari haver ocupat funció docent o investigadora efectiva durant dos anys com a mínim en institucions estatals, ser professor numerari d'escola especial superior o ser catedràtic d'ensenyament mitjà (art. 58). Una vegada finalitzats els exercicis, cada membre del tribunal havia de redactar un informe sobre els treballs presentats pels opositors, que s'havia de comunicar als altres membres. La votació era pública i nominal, i era necessari obtenir almenys tres vots perquè es pogués proposar per a la plaça. Si després de dur a terme tres votacions cap opositor no arribava als vots necessaris, l'oposició es declarava deserta.

D'acord amb el text original de la Llei (29 de juliol de 1943, art. 38), totes les oposicions es feien a Madrid, davant d'un tribunal nomenat pel Ministeri d'Educació Nacional i constituït per cinc membres; tres, com a mínim, havien de ser catedràtics numeraris de la mateixa disciplina o anàloga. A partir del 1951, quan era ministre Joaquín Ruiz Giménez,⁷ es va establir que el Ministeri designaria lliurement el president i, fent una proposta en terna del Consell Nacional d'Educació, un dels quatre vocals. Els altres tres vocals serien designats automàticament per torn de rotació entre catedràtics de l'assignatura; a aquest efecte, l'escalafó es dividia en tres parts iguals, de cadascuna de les quals es designava un vocal.

La Llei d'ordenació universitària (art. 58) preveia la possibilitat que la titularitat d'una càtedra universitària pogués obtenir-se no només mitjançant oposició directa i lliure, sinó també en virtut de concurs de trasllat. Quan hi hagués una vacant, la facultat corresponent hauria de proposar al Ministeri, a través de la junta de govern i del rectorat, i amb l'informe preceptiu d'aquest, la celebració de concurs o la convocatòria d'oposició. Un cop convocat el concurs de trasllat, hi podrien prendre part els catedràtics numeraris de la mateixa assignatura que la vacant. La facultat, en una sessió expressament convocada per aquest motiu, apreciaria els mèrits dels aspirants, després d'estudiar-ne una ponència que hauria de comparar-los i valorar-los raonadament. El candidat només es podria proposar si reunís les dues terceres parts de vots favorables dels titulars integrants de la facultat. L'expedient, informat pel rectorat, passa-

(7) Decret de 7 de setembre de 1951 pel qual es regula la forma de nomenar els tribunals per a les oposicions a càtedres d'universitat (BOE, 19.9.1951); Ordre de 2 d'abril de 1952 sobre designació de tribunals per a la provisió de càtedres d'universitat (BOE, 20.4.1952); Ordre de 28 de març de 1953 per la qual es dicten normes en relació amb l'Ordre de 2 d'abril de 1952 sobre formació de tribunals d'oposicions de càtedres d'universitat (BOE, 4.4.1953); Decret 2402 de 27 de setembre de 1962 sobre designació de vocals automàtics dels tribunals d'oposicions a càtedres universitàries (BOE, 2.10.1962); Ordre de 24 d'octubre de 1963 referent al nomenament de tribunals d'oposicions a càtedres d'universitat (BOE, 15.11.1963).

ria finalment a dictamen del Consell Nacional d'Educació, encara que només hi hagués un concursant.

El 1958⁸ es va establir que mentre totes les càtedres de nova creació havien de ser proveïdes la primera vegada necessàriament per oposició directa, en el cas de les càtedres vacants abans de convocar-se oposició havia de tenir lloc, com a pas previ, un concurs de trasllat. En serien una excepció les universitats de Madrid i Barcelona, les vacants de les càtedres de les quals s'havien de cobrir alternativament per oposició directa i per concurs de trasllat. Al concurs de trasllat, hi podrien concórrer només els catedràtics numeraris de la mateixa assignatura o els que fossin catedràtics d'una altra assignatura en convocar-se el trasllat però ho haguessin estat anteriorment. Els concursos els resolldria (Llei de 24 abril 1958, art. 5) una comissió constituïda per cinc membres. El president seria designat lliurement pel Ministeri entre membres del CSIC, del Consell Nacional d'Educació i de l'Institut d'Espanya, rectors o exrectors d'universitat i degans o exdegans de facultats universitàries. Com a vocals hi hauria: el catedràtic més antic de l'escalafó de l'assignatura corresponent, un catedràtic de la facultat que pertanyés a la vacant proposada pel degà després de consultar la junta de facultat, i dos catedràtics numeraris especialitzats en la disciplina designats pel Ministeri proposats en terna del Consell Nacional d'Educació i del CSIC, respectivament. La comissió emetria una proposta raonada valorant els mèrits dels concursants, tant pel que es refereix a la seva antiguitat com a la seva labor docent, pedagògica i d'investigació, i altres treballs científics en la disciplina. Finalment, un cop s'hagués arribat a la resolució de proposta, el Ministeri d'Educació nomenaria el candidat proposat. Si al cap de dos mesos la comissió fos incapaç de formular una proposta, s'hauria de nomenar una altra comissió. En el cas que aquesta tampoc no fos capaç d'emetre una proposta, la plaça s'ocuparia mitjançant oposició.⁹ Si només hi hagués un únic candidat que complís els requisits, la comissió no es constituïria i es podria proclamar catedràtic de manera automàtica.¹⁰

D'altra banda, la Llei d'ordenació universitària (art. 6) preveia que, en casos excepcionals, el Ministeri d'Educació Nacional podria nomenar catedràtics extraordinaris els titulats superiors de notori prestigi científic. Aquests catedràtics extraordinaris no s'integrarien en el cos estatal.

Per complir les seves funcions, els catedràtics podien comptar amb l'ajuda d'un o més professors subordinats: els professors adjunts, els ajudants de

(8) Llei de 24 d'abril de 1958 sobre normes noves en la provisió de càtedres vacants (BOE, 25.4.1958); Ordre de 15 d'octubre de 1958 sobre concursos de trasllat de càtedres universitàries quan es presenti un sol aspirant de la mateixa assignatura (BOE, 21.11.1958); Decret de 16 de juliol de 1959 sobre comissions especials de resolució dels concursos per a la provisió de càtedres i places de professors numeraris (BOE, 30.7.1959).

(9) Llei de 24 d'abril de 1958 sobre normes noves en la provisió de càtedres vacants (BOE, 25.4.1958), art. 6.

(10) Ordre de 15 d'octubre de 1958 sobre concursos de trasllat de càtedres universitàries quan es presenti un sol aspirant de la mateixa assignatura (BOE, 21.11.1958).

classes pràctiques, clíniques i laboratoris, i els encarregats de curs. Aquests professors no formaven cossos estatals (no eren *numeraris*) i estaven subjectes a contractes temporals de distinta durada. La seva labor era assistir els catedràtics en la docència i en aquelles tasques que els encomanessin; també podien col·laborar en la investigació (Sánchez, 1996).

Pel que fa als professors adjunts, la Llei del 1943 establia que eren nomenats mitjançant un concurs oposició i una proposta rectoral al Ministeri d'Educació Nacional, que faria el nomenament per quatre anys, prorrogables per uns altres quatre. El concurs oposició hauria de fer referència, en la preferència dels mèrits, a la labor científica, comprovada per les publicacions del candidat, i al seu historial docent (art. 62). D'acord amb la normativa complementària publicada referent a això,¹¹ els exercicis s'haurien de realitzar davant d'un tribunal de tres catedràtics numeraris designats per la junta de facultat respectiva, entre els quals hi hauria d'haver el titular de l'assignatura corresponent. El primer exercici consistia a redactar dos temes sortejats d'entre els cinquanta que integraven un qüestionari publicat pel tribunal quinze dies abans del començament de les proves. El segon exercici consistia a explicar una lliçó del programa oficial de l'assignatura, triada entre tres tretes a sort, i preparada durant quatre hores amb els llibres i notes que l'opositor desitgés. El tercer exercici, de tipus pràctic, quedava segons el parer del tribunal. En l'apreciació dels mèrits s'atendria conjuntament els treballs d'investigació personal, si n'hi hagués, els títols acadèmics, els mèrits docents universitaris, altres oposicions practicades, publicacions i expedient acadèmic.¹² Per prendre part en el concurs oposició bastava el títol de llicenciat amb revàlida a la facultat respectiva; si bé es requeria el títol de doctor per a la pròrroga (art. 6). El 1957¹³ es va modificar la normativa en el sentit d'exigir el grau de doctor per participar en els concursos.

Els ajudants de classes pràctiques, de clíniques i de laboratori, i els encarregats de curs rebien contractes més curts que els adjunts, generalment d'un any, i eren nomenats a proposta del rector; el que significava, a la pràctica, que eren designats pel catedràtic mateix (Sánchez, 1996).

Pel que fa al règim del professorat universitari, el 1955 es va introduir i el 1959 es va regular¹⁴ el règim de dedicació exclusiva, al qual podien acollir-se de manera voluntària els catedràtics numeraris. Aquest règim era incompatible amb l'exercici de la professió lliure i amb tota altra situació o activitat, remune-

(11) Ordre ministerial de 5 de desembre de 1946 per la qual s'estableix la creació i el règim del professorat adjunt d'universitat. *Legislación universitaria II*. Madrid: Servicio Español del Profesorado, 1967, p. 64–66

(12) *Ibid.* art. 6.

(13) Ordre ministerial de 31 de maig de 1957 per la qual es dicten normes per als concursos oposició de professors adjunts d'universitat. *Legislación Universitaria II*. Madrid: Servicio Español del Profesorado, 1967, p. 69–71.

(14) Decret 1332/1959, de 16 de juliol, que reglamenta la dedicació exclusiva de catedràtics d'universitat. *Legislación Universitaria II*. Madrid: Servicio Español del Profesorado, 1967, p. 59–61.

rada o no, que impedís aquesta dedicació. La condició de catedràtic amb dedicació exclusiva, i les seves obligacions i els seus drets (entre els quals hi ha la gratificació econòmica corresponent) s'establia mitjançant un compromís de l'interessat davant del Ministeri d'Educació Nacional. Pel que fa als professors adjunts, el 1962¹⁵ es va establir la possibilitat que, dintre de l'índole temporal del seu nomenament, poguessin acollir-se al règim de dedicació preferent a l'ensenyament i la investigació. Aquest règim era incompatible amb l'exercici lliure de la professió i suposava dedicar trenta-sis hores setmanals a la universitat.

Llei sobre estructura de les facultats universitàries i el seu professorat (1965)

El 1965, quan era ministre d'Educació Nacional Lora Tamayo, amb la finalitat d'adaptar les condicions de la universitat a les necessitats quantitatives i qualitatives derivades del creixement del seu alumnat, mitjançant la Llei sobre estructura de les facultats universitàries i el seu professorat,¹⁶ es van crear dues figures acadèmiques noves: el professor agregat i el departament. Seria un nou tipus de professor universitari, de rang superior, intermedi entre el catedràtic i el professor adjunt, i funcionari de l'Estat. Dictaria cursos regulars i dirigiria treballs d'investigació; però en la generalitat dels casos es trobaria sotmès a la disciplina del catedràtic cap del departament a què figurés adscrit. El departament seria la unitat estructural que agruparia les persones i els mitjans materials destinats a la labor docent formativa i investigadora en el camp d'una disciplina o disciplines afins.

L'ingrés en el cos de professors agregats es faria per concurs oposició (Llei 83/1965, art. 7), i per aspirar a la plaça seria necessari acreditar una experiència docent o investigadora de tres cursos complets en un centre d'ensenyament superior o d'investigació, o haver estat catedràtic de centres docents de grau mitjà durant el mateix període de temps (art. 13). A cada candidat l'hauria de presentar un catedràtic d'universitat o d'escola tècnica superior, mitjançant un escrit en què es descrivissin els seus mèrits i qualitats. Com a exercicis del concurs oposició es van mantenir els mateixos de les oposicions a càtedra; si bé va deixar d'exigir-se la presentació d'un treball científic elaborat expressament per a l'ocasió (art. 13). El reglament dels concursos oposició i la normativa sobre la composició dels tribunals corresponents es va publicar el 1966.¹⁷ El tribunal seria designat pel Ministeri i estaria compost per

(15) Llei de 21 de juliol de 1962 per la qual s'estableix la possibilitat d'acollir-se al règim de dedicació preferent a la universitat dels professors adjunts (BOE, 23.7.1962); Ordre ministerial de 19 de setembre de 1962 per la qual es convoca concurs per a l'assignació de gratificacions de dedicació preferent entre professors adjunts (BOE, 25.9.1962, corregit en el BOE, 5.10.1962); Ordre ministerial de 31 de desembre de 1962 per la qual es determinen les condicions del règim de dedicació preferent dels professors adjunts d'universitat (BOE, 28.1.1963).

(16) Llei 83/1965, de 17 de juliol, sobre estructura de les facultats universitàries i el seu professorat (BOE, 21.7.1965).

(17) Ordre de 25 de juny de 1966 per la qual s'aprova el reglament per als concursos oposicions per a la provisió de places de professors agregats d'universitat (BOE, 2.7.1966); Ordre de 30 de

cinc membres, dels quals almenys tres haurien de ser catedràtics de disciplina igual o anàloga a la qual era objecte d'oposició (dos serien nomenats per rotació entre catedràtics i el tercer ho seria a proposta de la Junta de Facultat i el rector). El quart membre, catedràtic o no, seria nomenat pel Ministeri entre especialistes de la matèria en una proposta feta en terna del Consell Nacional d'Educació, i el president, designat lliurement pel Ministeri, hauria de pertànyer al Consell Nacional d'Educació, al CSIC, o hauria d'haver tingut el càrrec de rector.

Pel que fa a l'ingrés en el cos de catedràtics d'universitat, la Llei de 1965 va determinar que es fes únicament mitjançant un concurs entre professors agregats de la mateixa disciplina o d'una disciplina equiparada que haguessin complert un mínim de cinc anys de servei actiu. Els aspirants haurien de presentar un currículum amb la relació dels seus treballs i publicacions, i una memòria comprensiva de les seves directrius d'investigació i del programa, mètodes i fonts per a l'ensenyament de la disciplina objecte de concurs. Pel que fa al concurs, el jutjaria un tribunal en què participaria, almenys, un catedràtic de la universitat corresponent; consistiria a avaluar els mèrits docents i investigadors dels candidats, i s'hi haurien de tenir en compte els informes de les institucions en què haguessin servit anteriorment (Llei 83/1965, art. 14). Això no obstant, a pesar d'aquesta legislació, les oposicions es van mantenir per cobrir les càtedres vacants, atès que durant anys no es va disposar del nombre de professors agregats suficient per convocar concursos d'accés. De fet, la normativa que havia de regular l'accés a càtedra no es va publicar fins l'any 1969.¹⁸ D'acord amb aquesta, el tribunal que havia de resoldre el concurs estaria constituït per quatre vocals i un president. El president seria nomenat lliurement pel Ministeri d'Educació i Ciència. Un vocal seria un catedràtic de la Facultat a què pertanyés la vacant proposat pel degà previ acord de la junta de catedràtics i agregats titulars d'aquesta facultat. Els altres tres vocals serien designats per sorteig entre catedràtics de la disciplina. Perquè hi pogués haver proposta de provisió es requeririen tres vots conformes del tribunal.

Quant als professors adjunts, la Llei de 1965 (Llei 83/1965, art. 12) exigia que els candidats tinguessin el títol de llicenciat o l'equivalent en les escoles tècniques superiors, i acreditessin haver ocupat el càrrec d'ajudant de classes pràctiques durant un any o haver pertangut durant el mateix temps a un centre d'investigació oficial o a un cos docent de grau mitjà. L'accés a la plaça s'efectuaria per concurs oposició celebrat en la facultat corresponent; si hi hagués un sol candidat, el tribunal, davant dels mèrits que aquest al·legués, podria, en cas d'unanimitat, decidir directament la seva proposta. El nomenament es faria per un període de quatre anys; prorrogable una vegada, sempre que el candidat es trobés en possessió del títol de doctor.

maig de 1966 sobre designació de tribunals de concursos oposicions a places de professors agregats (BOE, 2.7.1966).

(18) Decret 889/1969, de 8 de maig, sobre concursos per a càtedres entre agregats (BOE, 13.5.1969); Ordre de 28 de maig de 1969 sobre concursos per a càtedres entre agregats (BOE, 14.6.1969).

Pel que fa al règim del professorat, la Llei va determinar (art. 19) que la dedicació plena a la universitat, excloent l'exercici professional, seria exigible als nous professors agregats creats per aquesta, així com als catedràtics ordinaris que arribessin a aquesta categoria després de promulgar-la, en totes aquelles disciplines que així l'establiessin els decrets ordenadors corresponents de les facultats. De totes maneres, a fi d'afavorir l'ensenyament i de no privar la societat del concurs dels professors universitaris, per ordre ministerial, es podria autoritzar la prestació de serveis professionals a particulars i entitats per professors en règim de dedicació exclusiva.

La creació l'any 1968 de centres docents universitaris nous, entre els quals es troba la Universitat Autònoma de Madrid, la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de Bilbao, que havien de ser presidits per orientacions diferents de les que fins llavors havien regulat la universitat espanyola, va determinar l'establiment d'un nou règim de dedicació per al seu professorat (dedicació exclusiva i dedicació plena), al qual després podria incorporar-se el professorat de les universitats ja existents.¹⁹ Els professors amb dedicació ordinària o normal podien desenvolupar activitats alienes a la universitat. Els professors amb règim de dedicació exclusiva, fet pel qual percebien el complement retributiu corresponent, no podien exercir cap altra activitat lucrativa, ni pública ni privada; havien de desenvolupar un horari setmanal de feina (permanència en el seu lloc en la facultat corresponent), com a mínim, de quaranta hores. Els professors en règim de dedicació plena podien desenvolupar una activitat professional fora de la universitat sempre que aquesta activitat guardés similitud amb la seva disciplina acadèmica, redundés en benefici de la seva especialització, servís a un interès eminentment social o prestigiés la ciència espanyola, i es realitzés en horari compatible amb la funció docent.

Manipulació dels tribunals d'oposició i xarxes de patronatge

Les característiques del sistema de promoció i selecció del professorat de la universitat espanyola durant el període que considerem han estat objecte d'anàlisi en nombrosos articles i en diversos llibres,²⁰ entre els quals destaca, pel sistemàtic i documentat estudi que realitza, el de Leonardo Sánchez (1996: 46–63 i 73–91). Com ha assenyalat aquest autor, “la formació del pro-

(19) Decret 2071/68, de 16 d'agost, pel qual s'estableix el règim de dedicació de professors a les universitats creades pel Decret llei 5/1968, de 6 d'agost (BOE, 2.8.1968); Ordre de 17 d'agost de 1968 per la qual es desenvolupa el Decret de 16 d'agost de 1968 que estableix el règim de dedicació de professors a les universitats creades pel Decret llei 5/1968, de 6 d'agost (BOE, 20.8.1968).

(20) DE MIGUEL, A. *Diagnóstico de la Universidad*. Madrid: Guadarrama, 1973, p. 45–52; MARTÍN, J.; DE MIGUEL, A. *Universidad, fábrica de parados*. Barcelona: Vicens-Vives, 1979, p. 180–186; NIETO, A. *La tribu universitaria*. Madrid: Tecnos, 1984, p. 71–84; OLLERO, A. *Qué hacemos con la Universidad*. Madrid: Instituto Estudios Económicos, 1985, p. 113–141; VILAR, S. *La Universidad, entre el fraude y la irracionalidad*. Esplugues de Llobregat: Plaza & Janes, 1987, p. 118–126; PÉREZ-DÍAZ, V.; RODRÍGUEZ, J. C. *Educación superior y futuro de España*. Madrid: Fundación Santillana, 2001, p. 51–86.

fessorat en la universitat tradicional ha estat descrita com a *artesana* o *gremial*, ja que es basava més en l'aprenentatge directe a través de la relació personal entre el deixeble i el mestre que en la realització de programes d'estudis i investigació posteriors a la llicenciatura. L'estudiant que desitjava iniciar una carrera acadèmica s'aproximava a un catedràtic [...] i si aquest el considerava prometedori, podia oferir-se a dirigir-li el doctorat [...]. A partir d'aquest moment el deixeble es formava com a professor, en la majoria de casos, a través d'una iniciació gradual en la docència, més o menys controlada pel seu mestre [...]. El futur professor podia considerar-se deixeble del catedràtic no només per la seva formació acadèmica, sinó perquè el seu futur professional i laboral en depenia en gran mesura [...]. En alguns casos, els catedràtics establien un autèntic magisteri sobre els seus deixebles, tractaven de fomentar-hi el contacte personal i la convivència intel·lectual, de transmetre els seus coneixements i la seva forma de pensar, i d'orientar i corregir els escrits dels seus subordinats. Així mateix, molts catedràtics procuraven contractar els millors candidats i preparar-los adequadament per al seu futur accés a la càtedra. En altres casos, no obstant això, els catedràtics actuaven amb nepotisme [...] o amb una notable manca d'escrúpols". La situació d'adjunt constituïa la millor situació dintre del professorat auxiliar de càtedra; proporcionava més seguretat en la feina i un salari molt superior, alhora que comportava assumir més responsabilitats. Però les diferències entre l'estatus dels catedràtics i els seus adjunts eren enormes, i l'estat de subordinació d'aquests era massa gran perquè poguessin considerar-se professors universitaris en sentit ple. Per això, la situació d'adjunt era vista, gairebé sempre, com el període de preparació per a les oposicions a càtedra (Sánchez, 1996: 73–77). La creació de la figura de professor agregat el 1965²¹ havia de fer menys abrupta la carrera acadèmica, en constituir una categoria intermèdia entre el catedràtic i el professor adjunt. D'altra banda, havia de permetre un increment dels professors numeraris si havia d'augmentar el nombre de càtedres (Sánchez, 1996).

Com ha destacat De Miguel (1973) i també, pel seu cantó, Nieto,²² poques usances espanyoles han sofert una crítica més gran que les oposicions estatals a càtedra vitalícia; les denominades *segona festa nacional*. Van sorgir amb la finalitat d'acabar amb l'alt grau de corrupció i particularisme de les oposicions en les universitats de l'antic règim (Sánchez, 1996: 81), tenien com a objectiu, quan hi havia diversos candidats per a una plaça, determinar quin era el més idoni i, quan només n'hi havia un, determinar si el seu nivell era acceptable (Sánchez, 1996: 7). Com comenta De Miguel (1973), les oposicions s'han justificat basant-se en l'estatus de funcionari del catedràtic i en la necessitat de conjurar un perill derivat de l'esquema de valors dominant en la societat espanyola. De Miguel recull com a argument aportat a favor de les oposicions el fet que "si es pogués nomenar i destituir els catedràtics amb tota facilitat, sense els requisits de publicitat i automatisme, cauríem en un règim

(21) Llei 83/1965, de 17 de juliol, sobre estructura de les facultats universitàries i el seu professorat (BOE, 21.7.1965).

(22) NIETO, A. *La tribu universitaria*. Madrid: Tecnos, 1984.

arbitrari d'amiguisme que podria arribar a excloure la intel·ligència de l'*alma mater*". Però immediatament argumenta que "en realitat, l'èmfasi en publicitat, automatismes, requisits d'atzar [...], tot això el que fa és cobrir amb un vel de respectabilitat el que en el fons es cou: el sistema d'oposicions és un mecanisme d'exercici i de cooptació de poder, el camp de forces de pressions amics-enemics, el domini del voluntarisme i la subjectivitat" (De Miguel, 1973: 48). Les crítiques emeses contra les oposicions a càtedra han estat molt fortes: "hi ha un acord general que l'oposició [...] és un sistema ritualista, corrupte, degenerat, que ha permès la foscor i l'elitisme en el cos de catedràtics, ha reforçat el centralisme, ha fomentat una competitivitat extrema, ha donat lloc a la inflexibilitat dels plans d'estudi, ha animat el *clientelisme*, ha redundat en el conservadurisme de les escoles —o escoletes— científiques".²³ Però, com ha assenyalat Nieto (1984: 75), "els enemics del sistema, en oferir l'altre com a alternatiu, no distingeixen clarament els inconvenients que corresponen a ell i els que deriven de la seva defectuosa aplicació, i si, potser amb encert, entenen que en les circumstàncies d'avui el sistema només pot aplicar-se defectuosament, llavors passen per alt que el sistema alternatiu proposat també hauria de patir tares molt greus, atès que hauria d'operar en el mateix context social corrupte".

S'ha afirmat que els exercicis de les oposicions no eren adequats per a la consecució dels objectius perseguits. El sistema de selecció hauria de permetre la valoració tant del nivell científic del candidat com de la seva competència per a la docència. Els exercicis de les oposicions permetien avaluar els coneixements dels candidats (pocs estudiants es queixaven que els catedràtics fossin ignorants), però eren menys apropiats per a avaluar la seva capacitat docent (Nieto: 1984: 74). D'altra banda, s'ha dit que els exercicis eren essencialment memorístics i que avaluaven només l'esforç d'uns mesos de preparació. Però enfront d'aquesta opinió, uns altres hi han manifestat el seu desacord; han negat l'acusació de memorisme, han acceptat la racionalitat d'algun dels exercicis i han considerat que en el seu conjunt permetien valorar el treball de tota una vida (Nieto, 1984: 75).

Ara bé, com ha ressaltat Ollero,²⁴ "la rancúnia contra les oposicions no es basava tant en la possible falta d'adequació de les proves com en el mal ús pràctic de la inevitable discrecionalitat del sistema, que donava fàcilment peu a excessos mancats de tota ètica". La manipulació dels tribunals és la crítica més generalitzada que s'ha fet a les oposicions a càtedra. Immediatament després de la guerra civil, en les que es van anomenar *oposicions patriòtiques*, tribunals nomenats a dit per les jerarquies ministerials triarien a dit qui estava previst que fossin els nous catedràtics; els mèrits que contaven eren, fonamentalment, els de caràcter polític.²⁵ La Llei d'ordenació universitària del

(23) MARTÍN, J; DE MIGUEL, A. *Universidad, fábrica de parados*. Barcelona: Ed. Vicens-Vives, S.A., 1979, p. 181.

(24) OLLERO, A. *Qué hacemos con la Universidad*. Madrid: Instituto de Estudios Económicos, 1985, p. 123.

(25) VILAR, S. *La Universidad, entre el fraude y la irracionalidad*. Esplugues de Llobregat: Plaza & Janes ed. S.A., 1987, p. 64.

1943 va establir originalment que els cinc membres dels tribunals que havien de resoldre les oposicions a càtedra fossin nomenats lliurement pel Ministeri; “el que significava una seguretat absoluta per al candidat ministerial o per al favorit del grup d'amics que havia suggerit al Ministeri formar part del tribunal” (Nieto, 1984: 77). Grups de professors units entre si per diverses circumstàncies, com la simpatia política, l’afiliació a una organització religiosa, la pertinença a una determinada escola científica o de pensament, o fins i tot l’origen geogràfic, podien fer el camí de l’oposició molt més fàcil per a aquells candidats a qui ells donaven suport [...]. Igualment, certs catedràtics amb un pes especial en el Ministeri, gràcies a les seves connexions polítiques o a les seves amistats i, en determinades circumstàncies, al seu prestigi acadèmic, podien aplanar el camí de la càtedra per als seus propis deixebles i afins” (Sánchez, 1996: 83). Joaquín Ruiz Giménez, quan era ministre d’Educació, va intentar el 1951 modificar aquesta situació i va disposar que tres dels components del tribunal fossin de designació automàtica, per rotació entre els membres de l’escalafó. Però, com que el nomenament del president i d’un dels vocals va seguir depenent del Ministeri, la manipulació dels tribunals va continuar sent relativament fàcil. “Amb dos membres del tribunal amatents a donar suport incondicionalment a un dels candidats [...] el resultat de l’oposició podia preveure’s fàcilment per endavant, ja que bastava convèncer a algun dels vocals designats automàticament. [...] En aquestes circumstàncies l’oposició deixava de ser un instrument de selecció efectiva per convertir-se en una simple cerimònia de consagració d’una decisió presa prèviament” (Sánchez, 1996: 87). “El procés de selecció ja no té lloc durant les oposicions, en públic, sinó abans, en els conciliàbuls i pactes de les *escoles* [...]. La cooptació continua tenint vigència, però ara qui coopten ja no són cinc individus, sinó les *escoles*; que, una vegada han aconseguit –o imposat– l’acord, envien representants al tribunal perquè facin pública la decisió ja adoptada i la sancionin amb el compliment escrupolós dels ritus reglamentaris” (Nieto, 1984: 82). Com a conseqüència de la generalització d’aquesta corrupció, fins i tot aquells catedràtics que no estaven d’acord amb aquesta conducta acabaven cedint i acudien a pràctiques vicioses i al pacte, com a mecanisme de defensa (Nieto, 1984: 78); ja que “els que pretenien fer de les oposicions un exercici honest de selecció tenien molt poques possibilitats d’aconseguir que els seus adjunts i altres deixebles accedissin a una càtedra” (Sánchez, 1996: 86).

Malgrat tot, se seleccionaven bons candidats. “La manipulació de les oposicions no implicava, de cap manera, que tots els candidats triats manquessin de mèrits per ocupar les càtedres. Els mateixos grups o escoles tractaven en major o en menor mesura de promocionar candidats acceptables, ja que d’altra manera el seu poder de negociació en el Ministeri o amb altres escoles es podia veure severament disminuït. D’altra banda, el caràcter públic de les oposicions i l’extrema varietat dels exercicis feia molt difícil ocultar els defectes d’un candidat totalment inepte, per molt suport del tribunal que aquest tingués. [...] No obstant això, les arbitriarietats eren freqüents, i aquells professors que no estaven integrats en un grup o escola, que no estaven apadrinats per un

mestre influent, tenien grans dificultats per accedir a les càtedres, tot i que la seva vàlua acadèmica fos molt alta” (Sánchez, 1996: 88).

Llei General d'Educació (1970)

El 1970, en un intent de dur a terme una reforma integral del sistema educatiu espanyol a fi d'adaptar-lo a les noves circumstàncies que es donaven en el país,²⁶ quan era ministre d'Educació i Ciència Vicente Villar Palasí, es va promulgar la Llei general d'educació i finançament de la reforma educativa.²⁷ D'acord amb aquesta, s'establiria un sistema d'estímul per al perfeccionament de la docència (art. 106), i per a l'ingrés definitiu en la docència oficial es crearia un sistema de selecció que “permetés apreciar els antecedents acadèmics dels candidats, la seva preparació científica i pedagògica, dades personals i de caràcter, i aptituds didàctiques, aquestes darreres apreciand-les en un període de proves remunerat de durada raonable i variable, segons els distints nivells i modalitats de la funció educativa” (art. 107). Pel que fa al professorat universitari, la Llei establia cinc cossos de funcionaris: professors agregats d'escoles universitàries, catedràtics numeraris d'escoles universitàries, professors adjunts d'universitat, professors agregats d'universitat i catedràtics numeraris d'universitat (art. 108). A més, existirien professors ajudants i altres professors contractats, i podrien nomenar-se amb caràcter honorífic col·laboradors de càtedra (art. 114). L'ingrés en els cossos docents universitaris es faria com a professor de disciplina o grup de disciplines determinades, i l'adscripció posterior a una plaça concreta es faria prèvia selecció per les respectives universitats, en funció dels mèrits dels sol·licitants i d'acord amb les normes que a aquest efecte dictés el Ministeri i n'establiessin els estatuts (art. 114). L'ingrés en el cos de professors adjunts d'universitat es portaria a terme mitjançant concurs oposició entre doctors que haguessin ocupat almenys un any funcions docents o d'investigació i que haguessin seguit cursos en els instituts de ciències de l'educació (ICE) (Art. 118). Els professors que duguessin anys prestant serveis en les universitats o escoles tècniques superiors s'incorporarien inicialment a aquest cos (disposició transitòria 7a), mitjançant concursos restringits la normativa dels quals es va publicar el 1971.²⁸ L'ingrés en el cos de professors agregats d'universitat es faria en un 50% per concurs oposició entre professors adjunts que reunissin uns requisits determinats, i en l'altre 50% per un concurs oposició entre doctors que haguessin seguit els cursos corresponents en els ICE (art. 117). L'accés al cos de catedràtics numeraris d'universitat es realitzaria normalment mitjançant concurs de mèrits entre professors agregats, en el qual es jutjarien separadament: a) la labor

(26) Ministerio de Educación i Ciencia. *La educación en España. Bases para una política educativa*. Madrid, 1969.

(27) Llei general d'educació i finançament de la reforma educativa, de 4 d'agost de 1970 (BOE, 6.8.1970).

(28) Decret 1907/1971, de 15 de juliol, sobre la integració en el cos especial de professors adjunts d'universitat dels actuals professors adjunts i professors encarregats de laboratori (BOE, 6.8.1971).

investigadora i, si escau, professional, apreciada per un jurat creat a aquest efecte; b) la capacitat docent, avaluada pels directors dels departaments i pels degans de les facultats o directors de les escoles tècniques superiors que s'haguessin prestat els serveis. Les places no proveïdes per aquest procediment es cobririen per concurs oposició entre doctors que haguessin exercit la docència o la investigació, i haguessin seguit els cursos corresponents en els ICE. Excepcionalment, titulats superiors amb un prestigi científic notori podrien ser nomenats directament catedràtics d'universitat (art. 116). Una vegada obtingut l'ingrés en algun dels cossos docents, el professor es trobaria en expectativa de destinació fins que una universitat concreta el seleccionés en funció dels seus mèrits i d'acord amb els procediments establerts en els estatuts i el reglament corresponent (art. 114).

Els ICE, repetidament esmentats, es van crear per la Llei general d'educació amb l'objectiu d'encarregar-se de la formació docent dels universitaris que s'incorporessin a l'ensenyament en tots els seus nivells, del perfeccionament del professorat en exercici i d'aquells que ocupessin càrrecs directius, així com de realitzar i promoure investigacions educatives i prestar serveis d'assessorament tècnic a la mateixa universitat a què pertanyessin i a altres centres del sistema educatiu (art. 7).

Fins el 1975, una vegada celebrats el concurs i el concurs oposició restringits per a l'ingrés en el cos de professors adjunts d'universitat previstos per les disposicions transitòries de la Llei general d'educació i que es comenten més endavant, no es va publicar la normativa general relativa als concursos i concursos oposició per a l'ingrés en els diversos cossos docents estatals establerts per aquesta llei. Aquesta normativa²⁹ determinava (art. 1) que, en tots els casos, els tribunals estarien constituïts per un president, catedràtic o no, designat pel Ministeri d'entre sis persones proposades per la Junta Nacional d'Universitats, i sis vocals designats per sorteig: sis catedràtics en els concursos d'ingrés en el cos de catedràtics numeraris; quatre catedràtics i dos professors agregats en els concursos d'ingrés en el cos de professors agregats; tres catedràtics, dos professors agregats i un professor adjunt en els concursos d'ingrés en el cos de professors adjunts. D'altra banda, la normativa establí (art. 4) que, en contra del disposat per la Llei general d'educació, l'adscripció a places concretes dels professors ja ingressats en els diversos cossos docents no la farien les mateixes universitats, sinó comissions d'adscripció de caràcter nacional. Aquestes comissions es constituïrien per grups de facultats de la mateixa naturalesa. Cada comissió estaria integrada per un president nomenat pel Ministeri i dos catedràtics numeraris, un professor agregat i un professor adjunt designats per sorteig entre tots els pertanyents a les facultats implicades. A més, formarien part de la comissió un catedràtic i un professor agregat representants de cada facultat, que en farien present la veu quan la comissió tractés de l'adscripció de professors a les seves places vacants res-

(29) Decret 2211/1975, de 23 d'agost, sobre nomenament de tribunals per a l'ingrés en els cossos i adscripció del professorat que hi pertany (BOE, 23.9.1975).

pectives (art. 5). En cap cas no es podria declarar una plaça vacant si hi haguessin aspirants (art. 4).

Les normes específiques per als concursos oposició per a l'ingrés en el cos de professors adjunts van ser publicades, també, el 1975.³⁰ D'acord amb aquestes normes (art. 7), els exercicis eren tres. El primer exercici consistia a exposar oralment el currículum amb una referència especial a la labor científica, docent i investigadora, i del programa de la disciplina (que devia contenir un mínim de cinquanta lliçons), amb una formulació expressa de la concepció doctrinal, metodologia científica i docent, i fonts de coneixement sobre les quals es fonamentés. El segon exercici consistia a exposar oralment una lliçó del programa triada pel tribunal entre tres tretes a sort, prèvia preparació de quatre hores amb els elements de consulta desitjats. El tercer exercici tindria caràcter eminentment pràctic, i l'aspirant també podria disposar dels elements de consulta necessaris. Aquest decret es va desenvolupar per una ordre ministerial d'Educació i Ciència del 1976³¹ que concretava les normes que havien seguir els concursos oposició i fixava com havien de ser les proves que els aspirants havien de superar.

La normativa dels concursos oposició per a l'ingrés en el cos de professors agregats en torn restringit entre professors adjunts es va publicar el 1979.³² Aquests concursos constaven de dues fases. En una primera fase els opositors lliuraven els seus treballs professionals i d'investigació; el seu currículum, especialment referit a la seva activitat docent; una memòria sobre el concepte, el mètode, les fonts i el programa de la disciplina corresponent a la plaça convocada, i la justificació dels altres mèrits que poguessin al·legar. Durant deu dies, cada opositor podria presentar objeccions respecte a la documentació aportada pels altres aspirants, els quals disposarien de quaranta-vuit hores per presentar les contestacions pertinents. Després, i en un termini màxim de quinze dies després de l'inici, cada membre del tribunal emetria un informe escrit i raonat del seu vot, que es faria públic juntament amb el resultat d'aquesta fase del concurs oposició (art. 9). La segona fase constava de dos exercicis. El primer exercici consistia a exposar una lliçó del programa, triada i preparada lliurement (art. 10). El segon exercici consistia a exposar una lliçó triada pel tribunal entre un nombre consistent en el 15% de la totalitat de les lliçons del programa tretes a sort; per preparar-la, l'opositor disposaria d'un màxim de sis hores i podria utilitzar tot el material que sol·licités (art. 11).

Com a normativa dels concursos d'accés de professors agregats al cos de catedràtics numeraris d'universitat es va mantenir la mateixa que s'aplicava abans de la Llei general d'educació. Els aspirants havien de presentar la fulla

(30) Decret 2212/1975, de 23 d'agost, que regula el sistema d'ingrés en el cos de professors adjunts (BOE, 24.9.1975).

(31) Ordre de 23 d'agost de 1976 sobre normes dels concursos oposicions per a l'ingrés en el cos de professors adjunts (BOE, 26.8.1976).

(32) Reial decret 1050/1979, de 4 d'abril, que regula els concursos oposicions, torn restringit, per a l'ingrés en el cos de professors agregats (BOE, 10.5.1979).

de serveis, els exemplars o separades de les seves publicacions i una memòria comprensiva del pla de treball que volia desenvolupar en la càtedra (organització de l'ensenyament, amb indicació de les lliçons teòriques, bibliografia sumària per lliçó, exercicis i seminaris, classes pràctiques, proves docents, etc.). El tribunal hauria de tenir en compte tota la labor docent i investigadora realitzada pel professor agregat en el període anterior i posterior al seu nomenament com a tal, considerant un mèrit especial el temps de permanència activa en el cos.

Com a normativa de les oposicions a càtedra d'universitat, que es convocarien amb caràcter excepcional si no hi hagués professors agregats que reuissin els requisits exigits o perquè encara que n'hi hagués no haguessin sol·licitat prendre part en el concurs d'accés, es va adaptar la que era vigent abans de la Llei.³³

Quant al nomenament directe de catedràtics d'universitat, les normes es van establir el 1975; però van ser modificades el 1979, atès que les originals havien resultat inoperants a la pràctica.³⁴ El procés s'iniciaria amb una proposta de la Junta de Govern de la universitat respectiva; seguiria amb un dictamen del Consell de Rectors i finalitzaria amb la proposta definitiva del Ministeri.

Pel que fa al règim de dedicació del professorat universitari, el 1975³⁵ es va completar la normativa vigent des del 1968. Es va precisar que de les trenta hores de treball setmanal que havia desenvolupar el professor amb dedicació plena, dotze havien de ser lectives si es tractava de docència pràctica, i sis, si es tractava de docència teòrica. En el cas de la dedicació exclusiva, l'horari de treball setmanal es va incrementar de quaranta a quaranta-dues hores; de les quals n'havien de ser lectives divuit si es tractava de docència pràctica, o nou si es tractava de docència teòrica.

Conseqüències del desenvolupament de les previsions de la Llei General d'Educació

La educación en España. Bases para una política educativa (llibre blanc) del 1969 (p. 223–224) va indicar que la transformació de l'educació superior exigiria, d'una banda, la creació d'una veritable carrera acadèmica que permetés una dedicació fonamental a l'ensenyament i a la investigació universitàries i, d'altra banda, la intervenció de les universitats en la selecció dels seus pro-

(33) Ordre de 27 de juny de 1974 sobre catedràtics i professors d'universitat per la qual s'estableixen les normes reguladores de les oposicions (BOE, 19.7.1974).

(34) Decret 1158/1975, de 24 d'abril, sobre catedràtics i professors d'universitat que regula el nomenament directe de numeraris (BOE, 4.6.1975); Reial decret 1943/1979, de 3 d'agost, sobre catedràtics i professors d'universitat que regula el nomenament directe de numeraris (BOE, 9.8.1979).

(35) Decret 1038/1975, de 24 de juliol, pel qual es regulen les retribucions complementàries dels funcionaris docents del Ministeri d'Educació i Ciència (BOE, 19.8.1975).

pis docents. Per aquest motiu, va proposar la substitució del sistema d'oposicions a una càtedra determinada, vigent fins llavors, per oposicions al cos de professors i investigadors en les seves distintes categories, dins del qual hi hauria una plantilla per a cada disciplina. La destinació a un lloc de docència s'obtidria mitjançant el sistema de concurs convocat per la universitat interessada. Per a tenir accés a les oposicions seria requisit necessari que els candidats fossin presentats per alguna universitat en atenció al seu expedient acadèmic, amb una aptitud pedagògica provada, acreditada per la participació en cursos especials de formació organitzats pels instituts de ciències de l'educació, i experiència investigadora. A més, el Llibre Blanc va proposar l'existència de professors contractats directament per la universitat, d'acord amb les necessitats de professorat, que al cap d'un cert nombre de renovacions del contracte podrien passar a la situació de professor vitalici.

La Llei general d'educació va recollir essencialment aquestes propostes a pesar de les fortes pressions de les universitats en sentit contrari, si bé el canvi radical que significava el nou procediment de selecció del professorat establert per la Llei es va veure neutralitzat pel fet que els seus mecanismes tot just es van posar en pràctica. Va succeir que, quan es va cessar de ministre Villar Palasí, la Llei general d'educació no va arribar mai a desenvolupar-se per complet. La resistència que el projecte havia trobat inicialment dintre de les universitats, especialment entre els catedràtics, i que havia estat superada en el moment de l'elaboració de la Llei, va prevaler en la fase de la seva engegada i les disposicions legals no van tenir el desenvolupament reglamentari corresponent. Com a conseqüència d'això, no es va produir cap canvi substancial en els procediments d'ingrés en els cossos superiors del professorat (Sánchez, 1996: 156).

El que sí que es va produir al poc temps d'haver-se promulgat la Llei general d'educació va ser la integració de la majoria dels antics professors adjunts en el nou cos de professors adjunts d'universitat, amb la seva estabilització consegüent com a funcionaris. La Llei va establir que els adjunts i els encarregats de laboratori d'escoles tècniques superiors amb títol de doctor, i cinc anys d'experiència, o tres anys en el cas que exercissin, podrien presentar-se a un concurs restringit, la superació del qual donaria lloc al seu ingrés en el cos d'adjunts numeraris. Després de fer la convocatòria corresponent d'acord amb la normativa publicada el 1971³⁶ i d'una avaluació dels historials acadèmics dels candidats feta pel Consell de Rectors, van quedar exclosos uns dos-cents aspirants i van superar el concurs uns mil dos-cents professors, que van passar a constituir el nucli original del cos d'adjunts, després d'una jura col·lectiva dels *Principios Fundamentales del Movimiento* al Teatre Reial de Madrid. Posteriorment, el cos d'adjunts es va incrementar mitjançant concursos oposicions restringits en els quals van participar professors no numeraris que, com que no complien els requisits, no havien pogut participar en el con-

(36) Decret 1907/1971, de 15 de juliol, sobre la integració en el cos especial de professors adjunts d'universitat dels actuals professors adjunts i professors encarregats de laboratori (BOE, 6.8.1971).

curs original. Amb tot això, a la fi de l'any 1975, el cos de professors adjunts d'universitat estava format per uns dos mil tres-cents professors.

Pel que fa a la violació del disposat per la Llei general d'educació que va suposar el Decret del 1971³⁷ quant a l'adscripció a places concretes dels professors ja ingressats en els cossos docents, cal assenyalar que en publicar-se, cap universitat el va impugnar. Però sí que ho va fer el 1978 la Universitat de Barcelona amb motiu d'una convocatòria de places de professor adjunt i de la ulterior adscripció d'aquells que, com a resultat d'aquesta, havien ingressat en el cos d'adjunts. En primera instància, l'Audiència Nacional, en sentència de 22 de desembre del 1979, va dictaminar a favor del recurs interposat per la Universitat de Barcelona i va anul·lar l'ordre ministerial que havia convocat el concurs oposició, per entendre que es basava en un decret no conforme a dret. Això no obstant, el Tribunal Suprem, en sentència de 12 de febrer del 1982, va dictaminar revocant la sentència de l'Audiència Nacional. En el llibre publicat pel llavors rector de la Universitat de Barcelona poc després de finalitzar el seu mandat es comenta aquest assumpte i s'hi inclouen les sentències judicials.³⁸

Respecte de les modificacions introduïdes en els concursos, Nieto va comentar: “els últims ministeris han intentat corregir els abusos de les escoles i evitar la manipulació en la formació dels tribunals mitjançant un sorteig rigorós dels seus membres. Però els resultats no han estat eficaços, atès que el reduït nombre de catedràtics de cada disciplina permet la formalització de pactes de llarga durada que contrapesen l'atzar d'un tribunal concret, i, avui per tu, demà per mi, al final surten els previstos” (Nieto, 1984: 84). I Vilar va afegir: “les noves formes legals asseguraven el rigor dels coneixements científics dels concursants; però aquestes formes es transgredien perquè, al marge dels mèrits reals dels candidats, els membres del tribunal votaven aquell o aquella que tenia més recomanacions i més influents”.³⁹

El 1976 el ministre Carlos Robles Piquer va prendre la decisió de crear una comissió per avaluar els resultats de la Llei general d'educació, però quan va completar el seu treball ja no era ministre, i l'informe va quedar oblidat.

Projectes de llei d'autonomia universitària (1977–82)

Després de morir Franco, el primer govern de la transició democràtica, quan era ministre d'Educació Iñigo Cavero, va anunciar al setembre del 1977 el desig d'elaborar una llei marc sobre les universitats, que aviat va ser batejada *Llei d'autonomia universitària* (LAU). A partir d'un document preparat per

(37) Decret 2211/1975, de 23 d'agost, sobre nomenament de tribunals per a l'ingrés en els cossos i adscripció del professorat que hi pertany (BOE, 23.9.1975).

(38) BADIA, A. M. *Llabor de futur. Vint anys de Rectorat de la Universitat de Barcelona*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989.

(39) VILAR, S. Op. Cit. p. 85.

tres comissions formades per juristes i alts càrrecs de l'Administració, que van tractar sobre autonomia, professorat i investigació, respectivament, i després d'un període de consulta a les universitats, es va iniciar al març del 1978 l'elaboració d'un primer esborrany de projecte de la LAU. Com a resultat de les consultes fetes i de les crítiques rebudes de la Junta Nacional d'Universitats i de les diverses forces polítiques, després de tres redaccions successives, es va generar un text que, una vegada aprovat pel Consell de Ministres, va ser remès a les Corts al novembre del 1978, perquè es publicqués en el *Boletín Oficial de las Cortes Generales* el 30 de desembre.⁴⁰ El projecte de la LAU proposava un canvi en la idea mateixa d'universitat, que era concebuda com una institució social al servei de tota la comunitat, i es reconeixia l'autonomia universitària com una forma d'autogovern que s'expressaria en els estatuts que havien d'elaborar els claustres de cada universitat. Pel que fa al professorat (cap. 8, art. 48–67), la Llei preveia, a part del professorat en formació, dos tipus de professors: els funcionaris pertanyents als cossos docents de l'Estat (catedràtics numeraris d'universitat, professors adjunts d'universitat, catedràtics numeraris d'escoles universitàries i professors agregats d'escoles universitàries) i els propis de cada universitat (catedràtics i professors adjunts contractats, professors visitants, professors ajudants, col·laboradors i mestres de taller i laboratoris). En qualsevol cas, les universitats tindrien autonomia per seleccionar els professors; ja fos per contracte, en el cas del professorat propi, ja fos mitjançant l'adscripció, en el cas de professors dels cossos docents estatals.

Per a l'accés als cossos docents, la Llei substituïa el sistema d'oposicions pel d'uns concursos públics d'habilitació encaminats a la comprovació de les aptituds docents i investigadores dels aspirants, i resolts per comissions específiques designades mitjançant sorteig pel Consell General d'Universitats. Les proves previstes per a l'ingrés en el cos de professors adjunts es reduïen a tres: exposició de mèrits acadèmics; exposició didàctica d'una lliçó escollida per la comissió d'habilitació entre les del programa de l'assignatura presentat pel candidat, i desenvolupament de casos pràctics de la matèria de l'especialitat. A aquests concursos, s'hi podrien presentar aquells que tinguessin el títol de doctor o comptessin, almenys, amb tres anys d'exercici com a col·laboradors, investigadors o professors universitaris, en centres públics o privats (art. 52). Les comissions d'habilitació estarien integrades per tres catedràtics i dos professors adjunts (art. 53). Les propostes d'adscripció dels professors adjunts habilitats a una plaça vacant d'una universitat determinada es farien per concurs públic convocat per la mateixa universitat, d'acord amb l'establert pels seus estatuts (art. 53).

L'ingrés en el cos de catedràtics d'universitat es faria mitjançant concursos d'habilitació convocats cada dos anys conformement a una programació estatal de necessitats, als quals podrien concórrer els professors adjunts amb tres anys de docència. Les proves serien tres: exposició dels mèrits acadèmics;

(40) Congrés dels Diputats. *Boletín Oficial de las Cortes Generales*. Núm. 221 (30.12.1978), p. 4721–4745.

exposició i defensa d'un treball d'investigació propi, prèviament presentat a la comissió; exposició didàctica d'una lliçó del programa escollida per la comissió (art. 54). Les comissions d'habilitació estarien integrades per cinc catedràtics (art. 55). Excepcionalment, a la primera convocatòria d'habilitació per ser catedràtic d'universitat, al costat dels professors adjunts d'universitat, hi podrien participar aquells docents amb, almenys, cinc anys de docència o investigació en centres universitaris o altres centres, els catedràtics numeraris d'escoles universitàries i els catedràtics numeraris de batxillerat doctors. Els tribunals per a aquesta primera habilitació estarien formats per set catedràtics numeraris d'universitat (disp. trans. 8a). La proposta d'adscripció dels habilitats a una càtedra d'una universitat determinada es faria mitjançant un concurs públic convocat per la mateixa universitat i es resoluria per una comissió integrada per cinc catedràtics numeraris en actiu; uns designats per la universitat i uns altres mitjançant sorteig entre els que prestessin servei en altres universitats, d'acord amb el que establissin els estatuts. En aquests concursos podrien participar tant els membres del cos de catedràtics numeraris com els professors adjunts habilitats per ingressar-hi (art. 56). També podrien fer-ho els professors agregats d'universitat, que el Projecte de Llei declarava que s'extingirien i que mentre no adquirissin una plaça de catedràtic numerari podrien formar part de tots els tribunals i comissions.

La selecció dels professors adjunts i dels catedràtics contractats la realitzarien les mateixes universitats mitjançant un concurs públic d'acord amb l'establert en els seus estatuts. Per ser contractat com a professor adjunt s'hauria de ser doctor, i per ser contractat com a catedràtic s'haurien de reunir condicions excepcionals, degudament acreditades en l'expedient aprovat pel Consell General d'Universitats (art. 59).

Per tractar d'aconterar els professors no numeraris (PNN), el Projecte establia que es garantia l'estabilitat en l'ocupació a tot el personal docent interí i contractat que es trobés al servei de la Universitat, fos quina fos la seva naturalesa i denominació, mentre que no s'aprovessin els estatuts de les universitats, els quals haurien de regular la contractació del personal propi (disp. trans. 3a).

El Projecte de la LAU va ser rebut amb hostilitat per tots els partits polítics de l'oposició, per moltes universitats i, per raons distintes, tant pels sectors universitaris més conservadors com pels més progressistes. Pel que fa al tema del professorat, l'establiment de proves estatals d'habilitació va ser criticat per aquells que defensaven la selecció de tot el professorat per les mateixes universitats; fonamentalment els PNN i els grups polítics nacionalistes i d'esquerres.

Quan s'aprovà la Constitució Espanyola al desembre del 1978, la consecutiva dissolució del Parlament va determinar la paràlisi dels treballs parlamentaris i va frenar el desenvolupament legislatiu de la LAU. Per això, el Consell de Ministres va aprovar un reial decret que regulava provisionalment l'autonomia econòmica de les universitats. Al mes d'abril del 1979, el nou gabi-

net sorgit de les eleccions, en el qual figurava Luis González Seara com a ministre d'Investigació i Universitats, va decidir no ratificar el Projecte de la LAU presentat a les Corts en l'anterior legislatura; el va retirar i va iniciar l'elaboració d'un altre projecte. La raó adduïda va ser la necessitat d'introduir una sèrie de modificacions per adaptar-se al nou marc constitucional i als projectes d'estatuts d'autonomia de les nacionalitats.

Després de passar per un període de consultes i d'haver estat informat pel Consell de Rectors, al mes d'agost, el Consell de Ministres va decidir a les Corts un nou projecte de la LAU, l'esborrany del qual es va filtrar a la premsa de Barcelona⁴¹ i va desencadenar la crítica de les autoritats universitàries i dels polítics de Catalunya que el van considerar poc respectuós amb l'autonomia de la universitat. El text definitiu, elaborat tenint en compte les observacions formulades per diversos ministeris així com les previsions dels estatuts d'autonomia basc i català, va ser remès a les Corts i presentat als mitjans de comunicació a mitjan novembre. Es va publicar en el *Boletín Oficial de las Cortes*⁴² i es va obrir un termini de presentació d'esmenes fins al febrer del 1980. Aquest segon projecte de la LAU va mantenir les mateixes categories de professorat del projecte anterior; però va introduir algunes diferències significatives pel que fa a la seva selecció (títol 8, art. 49–61). Es mantenia l'habilitació per als catedràtics d'universitat, però se suprimia per als professors adjunts. En aquest cas, el Projecte de llei establí que si es creava una plaça nova o si n'hi havia una de vacant, la universitat afectada decidiria si la seva provisió es faria per concurs de trasllat o d'ingrés (art. 52). Els concursos de trasllat serien resolts per una comissió amb quatre membres designats per la Universitat i un president nomenat pel Ministeri (art. 52). Els concursos d'ingrés serien resolts per una comissió de cinc membres integrada per un catedràtic i un professor adjunt designats per la Universitat, i un catedràtic i un professor adjunt escollits per sorteig, sota la presidència d'un catedràtic nomenat pel Ministeri. S'hi podrien presentar tots els doctors amb tres anys d'experiència docent o investigadora. Els exercicis, que quedaven sense precisar, tindrien lloc en la universitat de la plaça convocada (art. 51).

L'ingrés en el cos de catedràtics d'universitat exigiria l'habilitació estatal prèvia del candidat i tindria lloc amb l'adscripció de l'habilitat a la plaça concreta d'una universitat (art. 53). L'habilitació es concediria a proposta d'una comissió especial constituïda per cinc catedràtics: quatre vocals triats per sorteig i un president designat pel Ministeri. Les proves d'habilitació, que quedaven sense fixar, serien convocades pel Ministeri conformement a una programació de necessitats establerta pel Consell General d'Universitats; es farien anualment i sense límit de plaça (art. 54). Si es creés una plaça de catedràtic o hi hagués una vacant d'una ja existent, la universitat proposaria al Ministeri

(41) Un tema polèmic. Proyecto de ley de autonomía universitaria, *La Vanguardia*, 5 d'octubre de 1979, p. 15.

(42) Projecte de llei orgànica sobre autonomia universitària. *Boletín Oficial de las Cortes Generales*, Congrés dels Diputats, I Legislatura, sèrie A, núm. 99–I (23.11.1979).

la convocatòria de concurs públic per a la seva provisió, en el qual podrien participar els membres del cos de catedràtics i aquells que haguessin superat les proves d'habilitació corresponents. El concurs, que no es podria declarar desert en cas que hi hagués participants, el resoluria una comissió integrada per cinc catedràtics: quatre vocals designats per la Universitat i un president nomenat pel Ministeri (art. 56). Amb caràcter excepcional, el Govern, previ informe favorable del Consell General d'Universitats i a petició de la universitat corresponent, podria nomenar per decret catedràtics extraordinaris (art. 53). D'altra banda, una disposició transitòria (3a) establí que el Govern, en el termini d'un any, procediria a la integració dels professors agregats d'universitat en el cos de catedràtics numeraris d'universitat; fins llavors, a l'efecte dels concursos, aquells tindrien la condició de catedràtics numeraris.

Les universitats, a càrrec dels seus pressupostos, podrien contractar, d'acord amb els seus estatuts, catedràtics i professors adjunts. Per poder ser contractat com a catedràtic caldria estar habilitat estatalment o, en defecte d'això, obtenir el dictamen favorable del Consell General d'Universitats (art. 59).

D'altra banda, a diferència del primer projecte de la LAU, que establí que les places de professor les creava cada universitat, el nou projecte determinava que les plantilles dels cossos docents estatals s'establirien per les Corts i que la seva distribució posterior entre els diversos centres es realitzaria pel Ministeri d'Universitats, d'acord amb els criteris generals informats pel Consell General d'Universitats (art. 50).

Aquest segon projecte de la LAU va ser àmpliament contestat, va ser rebutjat per universitats (especialment pel Consell Interuniversitari de Catalunya), sindicats, professors d'ensenyament mitjà i associacions d'estudiants (tant universitaris com d'ensenyament mitjà) que, a més, s'oposaven al Projecte d'estatut de centres docents. Des de desembre fins a febrer van tenir lloc vàries vagues d'estudiants i aturades del professorat en instituts, centres de formació professional i centres universitaris, en contra de la política educativa del Govern i de la LAU. D'altra banda, el PSOE al febrer del 1980 va presentar un text alternatiu en el qual ressaltava les seves discrepàncies amb el Projecte del Govern. Pel que fa al professorat, eliminava l'habilitació per ingressar en els cossos docents i establí que els professors contractats podrien arribar a tenir caràcter permanent amb la primera renovació del contracte. A més, determinava que la fixació de les plantilles corresponia a les Corts en comptes del Govern.⁴³

Quan es va restablir la normalitat acadèmica, el debat del Projecte de la LAU en la Comissió d'Universitats i Investigació del Congrés de Diputats es va retardar fins al començament d'abril, atès l'elevat nombre d'esmenes presentades (més de mil). Es van rebutjar les esmenes a la totalitat, i es van iniciar els

(43) PARTIDO SOCIALISTA OBRERO ESPAÑOL. *Los socialistas ante el proyecto de ley de autonomía universitaria*. Madrid: PSOE, 1980.

treballs de la Ponència, durant els quals el Projecte de Llei va patir modificacions importants a fi d'aproximar les postures dels grups parlamentaris; es van aconseguir acords amb el PNB, la Minoria Catalana i el PSOE. A la primeria de desembre va començar el debat del text proposat per la Ponència⁴⁴ en la Comissió d'Universitats del Congrés. Després de diverses interrupcions determinades per discussions internes del mateix partit del govern (UCD) i després de sessions *maratonianes*, la Comissió va dictaminar el Projecte de la LAU el dia 19 de desembre del 1980 hores abans que s'iniciessin les vacances parlamentàries de Nadal.⁴⁵ Quant al professorat, el text dictaminat per la Comissió establí novament que les universitats fixarien les plantilles (art. 50). Es restabliria l'habilitació per als professors adjunts; determinant que, mentre les proves d'habilitació per a catedràtics es fessin sense limitació de places (art. 54), en el cas de les proves d'habilitació per a professors adjunts hi hauria un nombre de places limitat establert pel Consell General d'Universitats (art. 51). Les universitats seleccionarien els professors mitjançant un concurs públic entre els habilitats, resolt per comissions integrades per quatre vocals designats lliurement per aquestes i un president nomenat pel Ministeri (art. 51 i 54).

Es va començar l'any 1981, i llavors hi hagué la dimissió del president Adolfo Suarez i l'intent de cop d'estat del 23 de febrer. El nou govern de la UCD, presidit per Calvo Sotelo, en el qual figurava com a ministre d'Educació i Ciència Antonio Ortega Diaz-Ambrona, va assumir el compromís de continuar la tramitació de la LAU, si bé va acordar amb el grup parlamentari de la UCD modificar aspectes importants del Projecte de Llei dictaminat per la Comissió. En iniciar-se el debat en el Ple del Congrés, al mes d'abril, la Junta de Portaveus, davant l'elevat nombre i la importància de les esmenes presentades (deu a la totalitat i gairebé cinc-cents parcials), que hagués allargat molt les discussions en el Ple, va acordar la devolució del Projecte de Llei a la Comissió d'Educació i Cultura perquè l'estudiés de nou i elaborés un text que permetés reduir el nombre d'esmenes. Quan es va designar una nova ponència, al juny es va aconseguir un nou pacte entre el Ministeri i el PSOE, que va suposar per a aquest la renúncia a algun dels punts en què anteriorment havia aconseguit imposar-se. El text consensuat recuperava unes vegades el primitiu projecte del Govern, respectava altres vegades el dictamen de la ponència anterior i presentava una redacció nova en altres casos. Finalment, a la fi del setembre, el dictamen de la Ponència va ser remès a les Corts, i es va publicar al *Boletín Oficial de las Cortes* a la primeria d'octubre.⁴⁶

(44) Projecte de llei orgànica d'autonomia universitària. Informe de la ponència. *Boletín Oficial de las Cortes Generales*, Congrés dels Diputats, I Legislatura, sèrie A, núm. 99-I 2 (1.12.1980).

(45) Projecte de llei orgànica d'autonomia universitària. Dictamen de la comissió i esmenes. *Boletín Oficial de las Cortes Generales*. Congrés dels Diputats, I Legislatura, sèrie A, núm. 99-II (15.1.1981); Projecte de llei orgànica d'autonomia universitària. Dictamen de la comissió. Correcció d'errors. *Boletín Oficial de las Cortes Generales*. Congrés dels Diputats, I Legislatura, sèrie A, núm. 99-II 1 (6.3.1981).

(46) Projecte de llei orgànica d'autonomia universitària. Informe de la ponència. *Boletín Oficial de las Cortes Generales*. Congrés dels Diputats, sèrie A, núm. 99-I 2 (nou) (9.10.1981).

Pel que fa al professorat (Títol VIII), el text dictaminat per la Ponència establia que l'habilitació era necessària tant per a l'adscripció a places dels cossos docents estatals com per ser contractat per una universitat com a catedràtic o, amb caràcter permanent, com a adjunt (art. 58 bis). En el cas d'aquests professors, el nombre de membres de les comissions d'habilitació s'incrementava de cinc a set, i es precisava el contingut de les proves dels concursos d'habilitació: consistirien a exposar mèrits i historial acadèmic del candidat i a exposar documentadament i defensar un treball de l'especialitat realitzat a aquest efecte (art. 51 i 54). D'altra banda, s'indicava que l'adscripció a una plaça concreta d'una universitat es faria mitjançant concurs de mèrits amb la valoració del programa proposat pel candidat i de l'exposició per aquest d'una lliçó magistral (art. 52).

Aquest text no només va ser considerat inacceptable pels nacionalistes i per part dels socialistes, sinó que va provocar un profund desacord dintre de les files de la mateixa UCD. Com a conseqüència d'això, la seva discussió per la Comissió d'Educació i Cultura es va ajornar fins que al desembre va ser cessat el ministre d'Educació i va ser substituït per Federico Mayor Zaragoza.

Al febrer del 1982, en obrir-se el nou període de sessions de les Corts, va començar a debatre's el Projecte de la LAU en la Comissió d'Educació del Congrés. Com van destacar analistes de la premsa,⁴⁷ la Comissió tenia com a referència formal l'informe de la ponència, però en la pràctica va treballar sobre una redacció pactada entre el Grup Parlamentari Socialista i els últims titulars d'Educació i Ciència, Juan Antonio Ortega i Federico Mayor. Al cap d'un mes,⁴⁸ la Comissió va concloure el dictamen,⁴⁹ per a la seva discussió en el Ple del Congrés es mantenien moltes esmenes (vuit a la totalitat), i els grups parlamentaris Minoria Catalana i Comunista presentaven textos alternatius.⁵⁰

Segons el text dictaminat, es mantenien els dos tipus de professorat existents en els projectes anteriors: professors pertanyents als cossos docents nacionals i professors contractats per cada universitat. Els cossos docents serien quatre: de catedràtics d'universitat, de professors numeraris d'universitat (anteriorment, cos de professors adjunts), de catedràtics d'escola universitària i de professors agregats d'escola universitària (art. 49). Pel que fa als professors agregats d'universitat, que desapareixien amb la Llei, una disposició transitòria (3a) determinava la seva integració en el cos de catedràtics d'universitat. Les universitats públiques establirien les seves plantilles segons les seves necessitats docents i les plantilles dels cossos docents nacionals serien establertes anualment per les Corts. En tot cas, el nombre de places dels cos-

(47) *El País*, 9 de febrer de 1982, p. 17.

(48) COMISIÓN DE EDUCACIÓN Y CIENCIA. *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados*. Núm. 68 (2.3.1982), p. 3165–3192; COMISIÓN DE EDUCACIÓN Y CIENCIA. *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados*, núm. 69 (3.3.1982), p. 3194–3264; *El País*, 13 de març de 1982, p. 19–21.

(49) Projecte de llei orgànica d'autonomia universitària. Dictamen de la Comissió. *Boletín Oficial de las Cortes Generales*. Congrés dels Diputats. I Legislatura, sèrie A, núm. 99-II (nou) (20.3.82).

(50) Projecte de llei orgànica d'autonomia universitària. Esmenes i vots particulars. *Boletín Oficial de las Cortes Generales*. Congrés dels Diputats, I Legislatura, núm. 99–II (nou) 1 (31.3.1982).

sos docents nacionals no seria inferior al 25% de la plantilla de cada centre. Quan hi hagués una plaça vacant, la universitat podria optar entre cobrir-la amb professorat dels cossos docents o mitjançant contracte (art. 50).

L'ingrés en els cossos docents exigiria l'habilitació estatal prèvia del candidat i tindria lloc mitjançant l'adscripció de l'habilitat a la plaça concreta d'una universitat pública. El Ministeri convocaria periòdicament els concursos d'habilitació, d'acord amb les necessitats de l'ensenyament. Tindrien com a objectiu fonamental comprovar les aptituds científiques i pedagògiques en el cas dels professors numeraris, i la maduresa científica o actitud pedagògica en el cas dels catedràtics. En ambdós casos, consistirien a exposar els mèrits i l'historial acadèmic del candidat i a explicar documentadament i defensar un treball de la seva especialitat realitzada a aquest efecte. Per poder optar a l'habilitació de professor numerari, seria indispensable tenir el títol de doctor i posseir tres anys d'experiència docent o investigadora. Podrien presentar-se a les proves d'habilitació per a catedràtic d'universitat els professors numeraris del cos nacional, els habilitats i els catedràtics d'escola universitària. També s'hi podrien presentar els professors agregats d'escola universitària, els catedràtics i els agregats de batxillerat doctors, i els professors numeraris de formació professional, doctors i amb tres anys de docència; així com els investigadors del CSIC. Les comissions d'habilitació per al cos de professors numeraris estarien constituïdes per un nombre igual de catedràtics i de professors numeraris, escollits mitjançant sorteig, sota presidència d'un altre catedràtic nomenat pel Ministeri. Les comissions per al cos de catedràtics estarien constituïdes per un mínim de quatre catedràtics escollits per sorteig, sota presidència d'un altre designat pel Ministeri (Art. 51 i 54). Quan es creés una plaça o hi hagués una vacant, si es volgués cobrir amb professorat dels cossos docents corresponents, la universitat sol·licitaria al Ministeri la convocatòria d'un concurs públic de mèrits per proveir-la. Hi podrien participar indistintament els membres del cos docent corresponent i aquells que haguessin superat les proves d'habilitació corresponents. En el cas dels professors numeraris, el concurs el resoluria una comissió integrada per dos catedràtics i dos professors numeraris triats per la universitat (un dels quals hauria de pertànyer a una universitat diferent), sota la presidència d'un altre catedràtic designat pel Ministeri. Es valoraria el programa proposat pel candidat i la seva exposició d'una lliçó magistral. En el cas dels catedràtics, la comissió d'adscripció estaria integrada per cinc catedràtics; quatre els designaria la universitat (almenys un dels quals hauria de ser d'una universitat distinta) i un altre nomenat pel Ministeri, que actuaria de president. Si el candidat no fos membre dels cossos docents nacionals, el concurs hauria d'establir la valoració del programa i l'exposició d'una lliçó magistral (art. 52 i 56).

Les universitats podrien contractar, d'acord amb els seus estatuts, catedràtics, entre aquells que posseïssin l'habilitació estatal corresponent, i professors numeraris, entre doctors. La contractació es faria mitjançant concurs públic, que tindria per objectiu comprovar les aptituds docents i la labor d'investigació dels concursants. Els concursos els resolrien comissions específiques, dues cinquenes parts dels membres de les quals serien d'una univer-

sitat diferent de la convocant. Els estatuts de les universitats haurien de regular el procediment de contractació i els mecanismes de control del rendiment del professorat. Els contractes es formalitzarien per períodes màxims renovables de quatre anys. La renovació produïda després d'aquest període podria ser per temps indefinit, adquirint la condició de permanent, si així estigués previst en el contracte o en els estatuts de la universitat. En el cas dels professors numeraris es requeriria, a més, haver obtingut l'habilitació abans de la fi del contracte; si bé en casos excepcionals se'ls podrien dispensar de l'habilitació (art. 59). També es podrien dispensar de l'habilitació per ser contractats com a professors numeraris amb caràcter permanent aquells que en entrar en vigor la Llei fossin professors no numeraris que haguessin impartit docència o realitzat investigació de manera ininterrompuda durant cinc cursos i tinguessin el títol de doctor (disp. trans. 6a).

Durant el període de discussió en la Comissió del Congrés, van tenir lloc vagues de PNN, de professors adjunts i de professors d'escoles universitàries, i van ser nombroses les crítiques de les universitats. Molts PNN no acceptaven que el títol de doctor, els anys de docència i els treballs publicats fossin criteris objectius per accedir a l'estabilitat, reivindicaven la incorporació vitalícia als llocs universitaris de tots els membres de l'estament, sense contrast de mèrits i competència. Els professors numeraris protestaven per raons de signe oposat. En aquest sentit, va ser especialment significatiu un manifest publicat en la premsa per un grup de catedràtics molt crític amb la normativa relativa al professorat.⁵¹

Finalment, la Junta de Portaveus del Congrés va fixar el debat del Projecte de la LAU per al Ple del mes d'abril. Però pocs dies abans, vist l'ampli rebuig suscitat, atesa la falta de consens existent en el mateix grup parlamentari de la UCD, i davant la impossibilitat d'establir amb el Grup Parlamentari Socialista els acords necessaris per introduir noves modificacions en el Projecte de Llei, el Consell de Ministres va acordar retirar-lo de les Corts. Mentre no s'elaborés un projecte nou de la LAU, el Govern va aprovar quatre blocs de mesures urgents per a la universitat, relatives a professorat, estudiants, pressupostos i mesures estructurals. Mentre el Grup Socialista demanava la compareixença del ministre per explicar la retirada de la LAU, el Grup Comunista va presentar la seva pròpia proposició de Llei, basada en el text debatut per la ponència a l'octubre del 1980, amb la intenció que es prenguéssin en consideració pel Ple del Congrés amb la màxima urgència. Però a això s'hi va oposar el Govern.

Com ha assenyalat Sánchez (1996: 210), "la retirada de la LAU va suposar un alleugeriment per a la major part dels sectors universitaris i dels grups polítics. Els demòcratacristians de la UCD i d'Aliança Popular van mostrar la seva satisfacció, igual, encara que per raons diferents, que els nacionalistes bascos i catalans. Els socialistes van criticar durament el Govern per no com-

(51) Manifiesto de catedráticos numerarios contra la LAU. *El País*, 12 de març de 1983, p. 30.

plir el seu compromís, i van exigir la dimissió del ministre Mayor Zaragoza, però no es van sentir excessivament defraudats; les enquestes els auguraven la victòria en les eleccions que s'havien de celebrar pròximament, i això els permetria elaborar la seva pròpia versió de la LAU, el que van anunciar que inclourien en el seu programa electoral”.

Pel que fa al règim del professorat, és significatiu que el primer projecte de LAU remès pel Govern a les Corts al novembre del 1980 no hi fes referència. Tanmateix, la ponència creada pel Congrés dels Diputats, en el seu informe final va modificar el text en el sentit d'indicar (art. 49) que la dedicació exclusiva seria la que amb caràcter general tindria el professorat permanent i que la dedicació parcial tindria caràcter excepcional. Totes les versions ulteriors del Projecte de llei van continuar indicant que la dedicació exclusiva seria la que generalment tindria el professorat permanent, però van deixar de fer referència explícita al caràcter excepcional de la dedicació parcial. D'altra banda, a partir de l'informe de la primera ponència (art. 61 bis) tots els textos del Projecte de la LAU van indicar que els professors permanents presentarien periòdicament una memòria resum de les seves activitats docents i investigadores: cada cinc anys segons les primeres versions del Projecte i cada tres anys segons l'última versió corresponent al dictamen de la Comissió d'Educació del març del 1982.⁵²

La problemàtica dels PNN

A partir de la dècada dels setanta es va produir un increment massiu dels estudiants universitaris i un augment del nombre de centres que no es va veure compensat per un augment proporcional del professorat numerari. Com a conseqüència, les universitats van haver de recórrer al nomenament en proporció creixent de joves llicenciats amb escassa o nul·la experiència que, ocupant places d'ajudant o d'encarregat de curs, van assumir moltes vegades plena responsabilitat docent. “Això anava en detriment tant de la qualitat de la docència [...] com de la preparació futura dels mateixos professors, la capacitat dels quals per realitzar un bon doctorat i adquirir una educació científica adequada es veia menystinguda en molts casos per la necessitat d'emprar gairebé tot el temps a preparar i fer les classes” (Sánchez, 1996: 161). D'altra banda, va succeir que les places de catedràtic, agregat o adjunt contractat, creades a l'empara de la Llei general d'educació teòricament per ser cobertes per persones de prestigi i mèrits reconeguts, van ser també atorgades a joves escassament formats, els quals, a més, van ocupar interinament places vacants de funcionari en nombre creixent, atesa la lentitud dels mecanismes d'ingrés en els cossos docents i el retard en l'engegada de les noves normes de selecció del professorat. “El sorgiment d'un ampli nucli de docents amb contractes temporals, situació laboral precària i perspectives escasses de pro-

(52) Projecte de llei orgànica d'autonomia universitària. Dictamen de la Comissió. *Boletín Oficial de las Cortes Generales*. Congrés dels Diputats. I Legislatura, sèrie A, núm. 99-II (nou) (20.3.82).

moció acadèmica, era un brou de cultiu favorable perquè sorgís el conflicte, més en unes universitats que havien sofert, i encara continuaven amb això, un llarg període d'agitació estudiantil. [...] Gran part dels PNN, deixats al seu albir en l'exercici de les seves tasques docents, i amb una convivència amb els catedràtics cada vegada més distant, van començar a considerar-los més com a rivals que com a mentors. [...] Una gran proporció dels PNN van deixar de veure en els seus catedràtics la solució al seu futur professional, per dipositar les seves esperances en la pressió organitzada que podien exercir davant l'organisme del qual en últim terme depenien totes les decisions de la universitat: el Ministeri d'Educació i Ciència" (Sánchez, 1996: 164–165). El moviment de PNN va iniciar la seva marxa, i a partir de la I Assemblea Estatal de Professors no Numeraris d'Universitat, celebrada a Granada al maig del 1972, es van succeir amb freqüència assemblees creixents, manifestacions, aturades i vagues a favor d'una triple demanda: la substitució del contracte administratiu pel contracte laboral; la selecció del professorat no numerari pel conjunt dels membres dels departaments, inclosos representants dels estudiants; la representació equitativa –*paritària*– dels PNN en els òrgans de govern universitaris. El Ministeri mai no va arribar a concedir el contracte laboral; però, a la pràctica, sí que es va garantir generalment l'estabilitat laboral, mitjançant renovacions anuals dels contractes realitzades amb el seu consentiment (Sánchez, 1996: 159–169; Nieto, 1984: 38–42; Ollero, 1985: 129–130; Vilar, 1987: 184–189 i 206–208; Pérez-Díaz i Rodríguez, 2001:128–132). Les universitats van assumir de manera creixent i cada vegada més decidida la defensa dels interessos laborals dels seus PNN, i els diversos projectes de la LAU van tractar de resoldre la situació mitjançant la possibilitat que les universitats poguessin tenir una plantilla de professorat contractat estable, i disposicions transitòries que garantissin el seu lloc de treball fins que s'aprovesin els estatuts respectius. No obstant això, com s'ha comentat, aquests projectes van ser rebutjats per la majoria dels PNN, especialment oposats als processos d'habilitació.

Llei de Reforma Universitària (1983)⁵³

El govern socialista sorgit de les eleccions del 1982 va incloure en l'esborrany del calendari legislatiu facilitat als mitjans de comunicació al febrer una llei d'autonomia universitària i una llei orgànica del professorat que projectava presentar a les Corts al mes de juny, alhora que va anunciar que a la fi d'any les comunitats autònomes haurien rebut en transferència les competències fonamentals sobre la universitat. Al mes de març, el ministre d'Educació i Ciència, José María Maravall, va exposar als rectors les línies mestres de l'esborrany de la nova LAU, el text definitiu de la qual va anunciar per al maig. I així va ser: el 12 d'aquest mes la premsa va publicar el text del Projecte de Llei

(53) Tota la documentació referent a la tramitació parlamentària de l'LRU es troba en *Publicaciones del Congreso de los Diputados*, Sèrie I, Treballs Parlamentaris, núm. 10, Llei orgànica de reforma universitària, 1984.

presentat als rectors.⁵⁴ La Llei, que es va anomenar *de reforma universitària* (LRU), mantenia el principi de la doble via d'incorporació del professorat –funcionarial i contractual– acceptada per les diverses versions de l'anterior LAU; però circumscriu la contractació als professors associats, als professors visitants i als ajudants. Fora d'aquests supòsits, la *funcionarització* es convertia en la norma general; si bé es flexibilitzava el règim jurídicoadministratiu aplicat al professorat universitari.

El Projecte de Llei establia que el professorat estaria constituït per funcionaris docents de quatre cossos: catedràtics d'universitat, professors titulars d'universitat, catedràtics d'escoles universitàries i professors titulars d'escola universitària. Els professors del cos d'agregats, que desapareixien en el projecte de l'LRU, quedarien integrats en el cos de catedràtics d'universitat. Les universitats podrien contractar temporalment, a més d'ajudants, professors associats i professors visitants en un nombre que no podria superar el 15% del professorat dels cossos docents. Els concursos els convocaria la universitat corresponent. En el cas dels professors titulars d'universitat, comportarien dues proves que consistirien a presentar i discutir els mèrits i l'historial acadèmic del candidat, i a exposar i debatre un tema de l'especialitat, que podria elegir lliurement. Els resolldrien comissions compostes per cinc professors, dels quals el president i el secretari (un catedràtic i un professor titular, respectivament) serien nomenats per la universitat; els altres tres membres (dos catedràtics i un professor titular) serien designats pel Consell d'Universitats. En el cas dels catedràtics d'universitat, la segona prova del concurs consistiria a exposar i debatre un treball original d'investigació. Els concursos els resolldrien una comissió de cinc catedràtics; el president i un vocal nomenats per la universitat, i els altres tres vocals designats pel Consell d'Universitats. Si hi hagués una plaça vacant dels cossos docents, la universitat podria acordar-ne la provisió mitjançant un concurs de mèrits entre professors del cos a què correspongués la vacant. El concurs consistiria a presentar i discutir els mèrits i l'historial acadèmic dels candidats, i seria resolt per comissions de composició igual que les del concurs d'accés als cossos docents. Quant als professors no numeraris, s'establia que el Ministeri d'Educació i Ciència convocaria, en el termini de sis mesos, proves d'idoneïtat per accedir a la categoria de professor titular d'universitat, en les quals s'avaluaria la capacitat docent i investigadora així com l'historial acadèmic dels candidats, i en les quals podrien participar els doctors amb cinc anys de docència universitària o investigació. D'altra banda, el Projecte de Llei establia que els estatuts de les universitats disposarien els procediments per avaluar periòdicament el rendiment docent i científic del professorat; als efectes del qual els departaments elaborarien anualment una memòria de la seva labor docent i investigadora.

El projecte de l'LRU va desencadenar l'oposició dels mateixos estaments que s'havien mostrat contraris als anteriors projectes de la LAU. Els PNN, com que consideraven que la Llei no recollia les seves aspiracions i que els seus

(54) El proyecto de Ley de Reforma Universitaria. *El País*, 12 de maig de 1983, p. 24–25.

interessos quedaven lesionats, van començar una vaga. Alguns catedràtics van mostrar el seu desacord amb les mesures de consolidació dels PNN contingudes en el projecte, i també amb la conversió dels professors agregats en catedràtics; si bé uns altres en van fer una valoració global positiva. Els rectors van manifestar les seves reserves, especialment pel que es referia als anomenats Consells Socials i a la transferència a les autonomies. Els sindicats d'ensenyament van considerar inacceptables certs articles relatius al règim de dedicació i retribució del professorat, alhora que es van mostrar en contra de la via funcional. Els governs Català i Basc van protestar perquè consideraven que el Projecte de llei proposava un excés de control estatal sobre les universitats i no respectava les competències reconegudes pels estatuts de les comunitats autònomes respectives.

De totes maneres, el 25 de maig, el Consell de Ministres va aprovar el Projecte de llei, en el qual s'havien introduït algunes modificacions, i va decidir remetre'l al Congrés dels Diputats sol·licitant-ne la tramitació pel procediment d'urgència; fet que va determinar que els PNN, que seguien en vaga, amenassin amb el boicot dels exàmens de final de curs. Al text presentat pel Govern, publicat en el *Boletín Oficial de las Cortes* el primer de juny,⁵⁵ s'hi van presentar 557 esmenes.⁵⁶ El Ple del Congrés, el dia 16 de juny,⁵⁷ va rebutjar les quatre esmenes a la totalitat presentades al Projecte, entre les quals hi havia la del Partit Comunista Espanyol, que incloïa un text alternatiu. A la primeria de juliol, mentre l'Associació de Professors Agregats d'Universitat es manifestava en suport de l'LRU, la ponència designada per la Comissió d'Educació i Cultura del Congrés va emetre el seu informe,⁵⁸ i la Comissió va debatre, en tres sessions, les esmenes parcials.⁵⁹ Després que la Comissió dictaminés el Projecte de llei el 7 de juliol,⁶⁰ el Ple del Congrés va iniciar-ne la discussió el dia 13, per aprovar-lo l'endemà amb 189 vots a favor, 53 en contra i 10 absències.⁶¹ El text aprovat pel Congrés⁶² va ser remès al Senat el 16 de juliol.⁶³

(55) Projecte de llei reforma universitària. *Boletín Oficial de las Cortes Generales*. Congrés dels Diputats, II Legislatura, sèrie A, núm. 28-I (1.6.1983).

(56) Projecte de llei de reforma universitària. Esmenes. Congrés dels Diputats, Comissió d'Educació i Cultura.

(57) Sessió plenària núm. 47. Corts Generals, *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados*. Any 1983, II Legislatura, núm. 47 (16.6.1983), p. 2250–2295.

(58) Informe de la ponència. *Boletín Oficial de las Cortes Generales*. Congrés dels Diputats, II Legislatura, sèrie A, núm. 28-I-3 (8.7.1983).

(59) COMISSIÓ D'EDUCACIÓ I CULTURA. Corts Generals. *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados*. Any 1983, II Legislatura, núm. 52 (5.7.1983), p. 1857–1908; COMISSIÓ D'EDUCACIÓ I CULTURA. Corts Generals. *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados*. Any 1983, II Legislatura, núm. 54 (6.7.1983), p. 1946–2030.

(60) COMISSIÓ D'EDUCACIÓ I CULTURA. Corts Generals. *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados*. Any 1983, II Legislatura, núm. 56 (7.7.1983), p. 2037–2075.

(61) Sessió plenària núm. 53 (extraordinària). Corts Generals. *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados*. Any 1983, II Legislatura, núm. 53 (13.7.1983), p. 2481–2529; Sessió plenària núm. 54 (extraordinària). Corts Generals. *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados*. II Legislatura, núm. 54 (14.7.1983), p. 2531–2621.

(62) Aprovació pel Ple. *Boletín Oficial de las Cortes Generales*. Congrés dels Diputats, II Legislatura, sèrie A, núm. 28-III (20.7.1983).

(63) Projecte de llei orgànica de reforma universitària. Text remès pel Congrés dels Diputats. *Boletín Oficial de las Cortes Generales*. Senat, II Legislatura, sèrie II, núm. 36 (a) (16.7.1983).

Quan finalitzà el termini de presentació d'esmenes el dia 20 de juliol, s'havien presentat 227 escrits d'esmena, entre els quals n'hi havia un a la totalitat del Grup de Senadors Nacionalistes Bascos.⁶⁴ El dia 27 la ponència designada per la Comissió d'Universitats, Investigació i Cultura va presentar el seu informe, i l'endemà la Comissió va emetre el seu dictamen.⁶⁵ El Ple del Senat va començar el debat del Projecte el dia 1 d'agost i, després de dos dies de discussió, el va aprovar sense introduir cap modificació en el text remès pel Congrés dels Diputats, amb 138 vots a favor, 50 abstencions i cap vot en contra.⁶⁶ Finalment, el text definitiu de la Llei es va publicar en el BOE el dia 1 de setembre.⁶⁷

Pel que es refereix al professorat de les facultats, el text final diferia molt poc del presentat inicialment al mes de maig i que era gairebé idèntic a l'aprovat pel Consell de Ministres. El nombre total de professors que podrien contractar les universitats va passar a ésser del 15% del nombre de catedràtics i professors titulars al 20% —el 30% en el cas de les universitats politècniques— (art. 33). El primer exercici dels concursos per a professor titular i per a catedràtic d'universitat seria el mateix; consistiria a presentar i discutir amb la comissió, els mèrits i l'historial acadèmic i investigador del candidat, així com el seu projecte docent. El segon exercici consistiria a exposar i debatre un tema de l'especialitat lliurement triat pel candidat, en el cas dels professors titulars, i a exposar i debatre un treball original d'investigació, en el cas dels catedràtics (art. 37 i 38). En el cas d'una plaça vacant dels cossos docents, la Universitat podria acordar que es proveís mitjançant un concurs de mèrits. El concurs consistiria a presentar i discutir els mèrits i l'historial acadèmic i investigador del candidat, així com el seu projecte docent i investigador (art. 39). En tots els casos, les comissions que resoldrien els concursos estarien constituïdes per cinc membres. En el cas dels professors titulars, la Universitat en nomenaria el president, que hauria de ser catedràtic, i un vocal; el Consell d'Universitats designaria per sorteig els altres tres vocals (un catedràtic i dos professors titulars). En el cas dels catedràtics, la Universitat nomenaria el president i un vocal, i el Consell d'Universitats designaria per sorteig els altres tres vocals (art. 37 i 38). Els catedràtics extraordinaris contractats i els professors agregats d'universitat quedarien integrats en el cos de catedràtics d'universitat i en les seves pròpies places; si bé els professors agregats que així ho desitgessin podrien sol·licitar romandre com a tals en situació a extingir (disp. trans. 7a). Pel que fa a les proves d'idoneïtat convocades perquè els professors no numeraris poguessin accedir a la categoria de professors titulars d'universitat, el text final de l'LRU ampliava els supòsits continguts en el Projecte de llei inicial, a fi d'incloure professors que es trobessin o haguessin

(64) Projecte de llei orgànica de reforma universitària. Esmenes. *Boletín Oficial de las Cortes Generales*. Senat, II Legislatura, sèrie II, núm. 36 (b) (26.7.1983).

(65) Projecte de llei orgànica de reforma universitària. Informe de la ponència. *Boletín Oficial de las Cortes Generales*. Senat, II Legislatura, sèrie II, núm. 36 (c) (28.7.1983).

(66) Sessió plenària núm. 25 (extraordinària). Corts Generals. *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados*. II Legislatura, núm. 25 (1.8.1983), p. 1161–126; Sessió plenària núm. 26 (extraordinària). Corts Generals. *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados*. II Legislatura, núm. 26 (2.8.1983), p. 1268–1338.

(67) Llei orgànica 11/1983, de 25 d'agost, de reforma universitària (BOE, 1.9.1983).

estat a l'estranger, i els quals gaudissin de beques de reincorporació de personal investigador (disp. trans. 9a).

D'altra banda, l'LRU establia que els estatuts de les universitats disposarien els procediments per avaluar periòdicament el rendiment docent i científic del professorat, que es tindria en compte en els concursos, a l'efecte de la seva continuïtat i promoció (art. 45).

Conclusions

De tot el que he comentat, es desprèn que els procediments d'accés als cossos docents universitaris previstos tant en la Llei sobre ordenació de la universitat espanyola del 1943, com en la Llei sobre estructura de les facultats universitàries i el seu professorat del 1965, i en la Llei general d'educació del 1970, contenien elements per avaluar almenys uns aspectes determinats de la qualitat docent dels candidats. La Llei del 1943 permetia l'accés a l'únic cos de funcionaris docents universitaris que estava previst –els catedràtics d'universitat– a candidats sense experiència docent prèvia (hi podien accedir aquells que haguessin ocupat dos anys de funció investigadora en institucions estatals), però determinava que les oposicions corresponents incloguessin forçosament alguns exercicis que permetessin valorar “la labor docent anterior del candidat, el seu concepte i mètode de la disciplina, així com les seves condicions pedagògiques”. La presentació i exposició de la labor acadèmica de l'opositor (1r exercici), l'exposició oral de l'estudi que hagués fet sobre concepte, mètode i programa de l'assignatura (2n exercici), i l'exposició de dues lliçons del programa, una triada lliurement per l'opositor (3r exercici) i l'altra triada pel tribunal entre deu tretes a sort (4t exercici), podien servir per realitzar tal avaluació.

La Llei del 1965 permetia també que poguessin accedir al nou cos de funcionaris docents universitaris creats –els professors agregats d'universitat– aspirants sense experiència docent amb la condició que acreditessin tres anys d'investigació. Però exigia que un catedràtic presentés el candidat, i en descrivís els mèrits i les qualitats, i mantenia per als concursos oposició corresponents els quatre exercicis abans esmentats de les oposicions a càtedra. D'altra banda, la Llei determinava que l'ingrés en el cos de catedràtics d'universitat es fes mitjançant concurs entre professors agregats amb almenys cinc anys de servei actiu, que avaluaria els mèrits docents i investigadors i tindria en compte els informes de les institucions en què s'haguessin prestat serveis.

La Llei general d'educació del 1970 va canviar notablement el panorama en establir tres cossos de funcionaris docents per a les facultats –adjunts, professors agregats i catedràtics– i en determinar que l'ingrés es realitzés com a professor de disciplina o grup de disciplines, i així es produís la posterior adscripció a una plaça concreta mitjançant una selecció feta per la universitat respectiva. L'accés al cos d'adjunts seria totalment lliure, i es realitzaria entre

doctors que acreditessin un any de funcions docents o d'investigació i haguessin seguit cursos en els ICE. L'ingrés en el cos de professors agregats es faria en un 50% per concurs oposició entre professors adjunts i en un altre 50% per concurs oposició entre doctors que haguessin fet els cursos corresponents en els ICE. L'ingrés en el cos de catedràtics d'universitat es faria normalment per concurs de mèrits entre professors agregats; només les places no cobertes així es proveïrien per concurs oposició lliure. Segons va determinar la legislació que va desenvolupar l'articulat de la Llei general d'educació, el concurs oposició per a l'ingrés en el cos de professors adjunts constaria de tres exercicis; dels quals el primer constaria d'exposar el currículum i el programa de l'assignatura, i el segon es basaria a explicar una lliçó d'aquella triada pel tribunal d'entre tres tretes a sort. Els concursos oposició per a l'ingrés en el cos de professors agregats en torn restringit entre adjunts inclourien la presentació del currículum, especialment referit a l'activitat docent, i una memòria sobre la disciplina; així com l'exposició de dues lliçons: una triada lliurement per l'opositor i l'altra triada pel tribunal entre vàries (el 15% del programa) tretes a sort. Els concursos de mèrits entre agregats per accedir al cos de catedràtics i les oposicions directes a càtedra es regirien per les normes vigents abans de la promulgació de la Llei d'educació.

És doncs evident que els procediments d'ingrés en els cossos docents universitaris vigents abans de l'aprovació de l'LRU, encara que fossin poc adequats per valorar la competència docent dels aspirants, contenien a tal fi més elements de judici que els existents en els concursos que va establir la llei següent: la presentació d'un informe sobre el candidat emès per la universitat on s'haguessin prestat els serveis (no obligatori), la presentació i exposició dels mèrits i l'historial acadèmic del candidat, i l'exposició i el debat d'un tema de l'especialitat (en els concursos per a professor titular) o d'un treball d'investigació (en els concursos per a catedràtic).

Pel que fa a la gratificació de la qualitat docent, s'ha d'assenyalar que si bé la Llei de funcionaris de l'Estat del 1964⁶⁸ (art. 66 i 101) establia premis per als funcionaris que es distingissin notòriament en el compliment de les seves funcions, no es van desenvolupar mecanismes de control de l'activitat acadèmica que anessin més enllà d'assegurar el compliment de les obligacions derivades del règim de dedicació del professorat. En realitat, fins a la promulgació de l'LRU no havien existit a Espanya pràctiques habituals i generalitzades d'avaluació de la docència universitària. Segons ha assenyalat Tejedor,⁶⁹ això s'ha d'atribuir tant a la poca propensió dels professors universitaris a ser avaluats com al fet que la persistència del sistema d'oposicions o concurs oposició per accedir, amb caràcter vitalici, a la situació de docent anul·lava les con-

(68) Ordre de 29 de març de 1983 sobre compliment d'obligacions mínimes en matèria de jornada docent universitària (BOE, 9.4.1983).

(69) TEJEDOR, F. J. "Problemática de la enseñanza universitaria". *Revista Investigación Educativa*, núm. 3, 1985, p. 322-337; TEJEDOR, F. J.; JATO, E.; MIQUEZ, C. "Evaluación del profesor universitario por los alumnos de la Universidad de Santiago". *Studia Pedagógica*, núm. 20, 1990, p. 73-134.

seqüències que s'haguessin pogut derivar d'aquest procés avaluatiu per a la promoció del professorat. Constitueix una anàlisi fidel de la situació existent en les nostres universitats en aprovar-se l'LRU l'opinió expressada per Benedito: "En el sistema actual l'avaluació de la labor del professorat és mínima, per no dir inexistent. Les institucions universitàries, en general, manquen de sistemes que permetin conèixer la qualitat i l'adequació dels esforços realitzats pels docents en la consecució de les metes que es troben en l'àmbit de la seva competència. Únicament la seva autorresponsabilitat, el desig d'aconseguir o mantenir el seu prestigi professional, o la mínima pressió derivada del Departament, així com dels alumnes, actuen a manera d'avaluació".⁷⁰ L'LRU va obrir noves perspectives pel que fa a l'avaluació de la qualitat docent del professorat amb vista a la seva selecció i promoció. En un pròxim article analitzarem per què es van veure defraudades, en gran part, les expectatives aixecades per la nova Llei.

(70) BENEDITO, A. "La docencia en la Universidad, cualidades, formación y evaluación del profesorado universitario". *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 1983, núm. 24, p. 143-161.

Paraules clau

Educació Superior

Història de l'educació

Política educativa

Legislació Universitària

Avaluació de la qualitat docent

Abstracts

Durante la época franquista la universidad española se rigió sucesivamente por tres leyes: la Ley de Ordenación de la Universidad Española de 1943, la Ley sobre Estructura de las Facultades Universitarias y su Profesorado de 1965, y la Ley General de Educación de 1970. Los procedimientos de selección del profesorado contenidos en todas ellas poseían elementos que permitían evaluar determinados aspectos de la calidad docente de los candidatos; pero durante todo el período de vigencia de las mismas no hubo en la universidad prácticas habituales y generalizadas de evaluación de la docencia universitaria, debido tanto a la poca propensión de los profesores universitarios a ser evaluados como a la persistencia del sistema de oposición o de concurso-oposición para acceder con carácter vitalicio a la situación docente. Durante los primeros años de la transición democrática se realizaron diversos intentos de promulgar una ley que adaptara las estructuras y las funciones de las universidades a la nueva realidad socio-política del país; pero todos ellos fracasaron por falta de suficiente apoyo parlamentario, hasta que en 1983 el gobierno socialista promulgó la Ley de Reforma Universitaria. Esta ley, que rigió la vida de la universidad española durante casi veinte años, abrió nuevas perspectivas de evaluación de la calidad docente con vistas a la selección y promoción del profesorado.

Pendant l'époque franquiste, l'Université espagnole a été régie successivement par trois textes législatifs: la Loi d'ordonnement de l'Université espagnole de 1943, la Loi sur la structure des facultés universitaires et leurs enseignants de 1965, et la Loi générale sur l'Éducation de 1970. Les procédures de sélection des enseignants contenues dans ces trois textes avaient des éléments qui permettaient d'évaluer certains aspects de la qualité de l'enseignement des candidats; mais, pendant toute la période où ils ont été en vigueur, il n'y a pas eu à l'université de pratiques habituelles et généralisées quant à l'évaluation de l'enseignement supérieur. Ceci était dû aussi bien à la faible propension des professeurs du supérieur à être évalués qu'à la persistance du système des concours pour accéder à la situation d'enseignant, à vie. Au cours des premières années de la transition démocratique, diverses tentatives ont été faites pour promulguer une loi qui adapterait les structures et les fonctions des universités à la nouvelle réalité socio-politique du pays. Toutefois, elles ont toutes échoué par manque d'appui parlementaire, jusqu'à ce qu'en 1983 le gouvernement socialiste ait promulgué la Loi de réforme universitaire. Cette loi, qui a régi la vie de l'Université espagnole pendant presque vingt ans, a ouvert de nouvelles perspectives d'évaluation de la qualité de l'enseignement pour la sélection et la promotion du professorat.

During the years of Francoism, the Spanish universities were regulated successively by three different acts: the Spanish Universities Act of 1943, the University Faculties and Lecturers Act of 1965, and the General Education Act of 1970. The procedures for selecting faculty members provided for in each of these included elements that permitted various aspects of the teaching quality of candidates to be evaluated; but throughout the period in which these laws were in force, there were no generally established practices for evaluating university lecturers, due to the reluctance among the faculty members to subject themselves to evaluation and to the persistence of the competitive examination system for acceding to a teaching post that was assured for life. During the early years of the transition to democracy, various attempts were made to introduce a law that might bring the organisation and the functions of the universities in line with the country's new socio-political situation; but they were all to fail because of a lack of parliamentary support, until that is in 1983 when the socialist government introduced the University Reform Act. This law, which regulated life in Spain's universities for almost twenty years, introduced new ideas in the evaluation of teaching quality in relation to the appointment and promotion of lecturers.